

ΠΑΝΔΟΘΗΝΑΙΔ

ΕΤΟΣ Θ' 15 ΝΟΥΜΒΡΙΟΥ 1908

185

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ — Η ΜΕΛΛΟΘΑΝΑΤ*

Σ' ἄνεα κ' εῦμορφη,—τί κι ἀν ἥταν παπαδο-
πούλα;—ἡ μαυρομάτα Ἀγγελική, ἡ μικρό-
τερη τοῦ παπᾶ.—Στέλιον τοῦ Μυλωνᾶ, ἀγαπή-
θηκε ἀπό ἓνα νέο καὶ τὸν ἀγάπησε κι' αὐτή.

Τὸν ἔλεγαν Τάση, κ' ἥταν μονάχοιβος τοῦ
Πόφαλου, τοῦ πλουσίου χωριάτη ποὺ καθόταν
‘ετὴ χώρα γιὰ νὰ τὸν σπουδάζῃ, κ' ἥταν μελα-
χοινὸς καὶ νόστιμος, ζωηρὸς κι' ἀγαπησιάρης,
κ' ἔξεινούσε ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν μακρυνὴ γειτο-
νειά του, γιὰ νὰ βλέπῃ τὴν Ἀγγελική ποὺ τὸν
ἔφυλαγε ‘ετὸ παραδύνο, — κοντούλα καὶ γιομάτη,
δεκοχτὸς χρονῶν, ποὺ τὸν ἐτρέλλαινε, — καὶ τὰ
βράδυα τῆς ἔκανε συχνὰ ὁραῖες σερενάτες μὲ
τοὺς φίλους του καὶ τῆς τραγουδοῦσε :

‘Αγγελικούλα ζάχαρη, ’Αγγελικούλα μέλι,
Αγγελικούλα κρόνο νερό, ποὺ πλένων οἱ ἀγγέλοι...’

Κ' ἔνα βράδυ αὐγουστιάτικο, ἀφοῦ διαλύ-
θηκε πιὰ ἡ σερενάτα κ' οἱ φίλοι τραβήξανε γιὰ
τὰ σπίτια τους, δὲ Τάσης ἔμεινε ἀργά, καὶ κατά-
φερε τὴν Ἀγγελική, — πολὺ πρᾶμα, βλέπεις! —
νὰ κατέβῃ ‘ετὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ της, ποὺ
ἥταν ‘ετὸ πλάτωμα τῆς Ἐκκλησιᾶς, ἔρημο ἔκεινη
τὴν ὥρα, δίπλα ‘ετὸ τετράψυλο καμπαναρεῖο.

Δὲν ἥταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ κατέβαινε ‘ετὴν
πόρτα της ἡ Ἀγγελική, γιὰ νὰ μιλήσῃ ἀπὸ κοντὰ
μὲ τὸν καλό της. Φαίνεται δῆμως πὼς ἔκεινο τὸ
βράδυ, δὲ Τάσης τὰ εἶχε προσχεδιασμένα ἀπὸ
νωρίς, γιὰ νὰ χαρῇ κατί παραπάνω. Γιατὶ πῶς
βρέθηκε ἀξαφνα ἑκκείδωτη ἡ πόρτα τοῦ καμ-
παναρείου, καὶ μόλις τὴν ἔσπρωξε, τάχα γιὰ νὰ
ἴδῃ ἀν νοίγῃ, ἔκεινη ἀνοίξε διάπλατη; . . .
Γι' αὐτὸ κάτι πρέπει νάξεος ὁ Γιάννης δὲ καμ-
πανάρος, ποὺ πρατοῦσε τὸ κλειδὶ τοῦ καμπανα-

ρειοῦ, δὲ γέρω — μεθύστακας... Μπορεῖ, βέβαια,
νὰ πήρε αὐτὸς ἀπὸ τὸν Τάση κανένα δίδραχμο
νὰ πῆ, — ἵσως καὶ πεντόδραχμο, — μὲ τὴ συμφω-
νία νὰ ξαστοχήσῃ, ἔκεινο τὸ βράδυ, καὶ νὰ μήν
κλειδώσῃ τὴν πόρτα, τὴν ὥρα ποὺ θάφενγε,
ἀφοῦ θὰ σήμαινε μὲ τὴ μία καὶ τὸν ἐσπερινό.
Ποιός θὰ τὸ καταλάβαινε, καὶ τίνος θάρχόταν
ἡ ἴδεα νὰ δοκιμάσῃ νάνεβη ‘ετὸ καμπαναρεῖο,
ποὺ δῆλοι τὸ ηξεραν τέτοιες ὥρες πάντα κλει-
δωμένο! . . .

Ἐτοι θὰ ἥταν. Γιατὶ μόλις ἀνοίξε ἡ πόρτα,
δὲ Τάσης εἶπε:

— Μπᾶ! ‘Ο καμπανάρος σας ξαστόχησε νὰ
κλειδώσῃ ἀπόψε. Καλλίτερα! . . . Λές καὶ τῶκαμε
ξαπόστα¹ γιὰ μᾶς... ’Ελα, ἔλα νάνεβούμε ‘ετὸ
καμπαναρεῖο. . . ’Εκεῖ-πάνου θὰ εἴμαστε πιὸ
σίγουροι... .

Τρελλὴ καὶ σαστισμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη, ἡ Ἀγ-
γελική δὲν ἔστοχάστηκε τίποτα καὶ — ἀνάθεμα
τὴν ὥρα! — ἔκλεισε σιγὰ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ
της κι' ἀκολούθησε τὸν Τάση ὡς τὴ διπλανὴ τοῦ
καμπαναρείου. Τὴν ἔκλεισαν κι' αὐτὴ ἀπὸ μέσα
κι' ἀρχισαν νάνεβαίνουν μὲ φόβους, μὲ γέλια
καὶ μὲ φιλιά. . . ‘Ο πύργος εἶχε σκαλίτσα στενή,
στροφτή, ἀτελείωτη, καὶ κάθε τόσο ἥταν τρυπη-
μένος ἀπὸ μικροὺς στενόμακρους φεγγίτες, ἀνοι-
κτοὺς ‘ετὴ φεγγαρόφωτη νυκτιά. Δὲν ἔκανε καὶ
πολὺ σκοτάδι ἔκει μέσα. ’Η Ἀγγελική ποὺ ηξερε
τὰ κατατόπια κι' εἶχε συνειθισμένη τὴ σκαλίτσα,
ἀνέβαινε μπροστὰ σὰν δόληγήτρα, κ' ἔτρεχε μά-
λιστα βιαστικά, γιὰ νὰ μὴ τὴν προφθάσῃ ἀπὸ
πίσω δὲ Τάσης, ποὺ τὴν κυνηγοῦσε νὰ τὴν ἀγκα-
λιάσῃ. ’Στὰ κεφαλόσκαλα δῆμως, ποὺ σὰ νὰ χώ-
ριζαν τὸν πύργο σὲ δυὸ τρία πατώματα, στεκό-
ταν ἡ κόρη λαχανιασμένη, κ' ἔκει τὴν ἔφθανε ὁ
νέος καὶ τὴν ἀγκάλιασε μιὰ στιγμή... μιὰ στιγμὴ
μονάχα... ὡς ποὺ τοῦ ξέφευγε ἀπὸ τὰ χέρια

* Ξαπόστα, ἐπίτηδες.

* Άπο τὸ κατ' αὐτάς κυκλοφορούν Ήμερολόγιον
Σκόπου τοῦ 1909, ἀναδημοσιεύομεν τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἐκδό-
του, τὸ ἔξοχον τοῦτο ζακυνθινὸν διήγημα τοῦ συνεργά-
του μας κ. Γεωργίου Σενοπούλου.

τότε θὰ τὸν ἐγύριζε πάλι ἵστη χώρα, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν μπαρκάρῃ ἀμέσως γιὰ τὴν Κέρκυρα καὶ γιὰ τὴν Εὐφώπη, νάποτελεώσῃ τὶς σπουδές του, ὅπως ἦταν κι' ἀποφασισμένο ἀπὸ καιροῦ.

Καὶ ὁ Τάσης, τὸ τελλόπαιδο, ποὺ ἀγαποῦσε
ἀλήθεια τὴν Ἀγγελική, μὰ ποὺ περισσότερο φρ-
βότανε τὸν πατέρα του, ὑποτάχτικε μὲ μικρὸν
ἀντίστασι ἐπὸ θέλημά του. Ἡταν πολὺ νέος, καὶ
ῆταν δειλός, καὶ δὲν εἶχε χαρακτῆρα. Τὸν ἔκαναν
ὅτι ἥθελαν. Νὰ τὸν παντρέψουν; ἐστάθηκε. Νὰ
τὸν ξεπανρέψουν; ἐστάθηκε τὸ ίδιο. Μὰ καὶ
δυνατώτερος νὰ ἦταν καὶ σταθερώτερος, τί μπο-
ροῦσε νὰ κάμη μὲ τόσες βάροδιες καλές καὶ πι-
στές;... Μόνο νὰ πεθάνῃ. Ἐ, μ' αὐτὸ δ Τάσης
δὲν τὸ εἶχε ἐπὸ νοῦ του! γιατὶ ἀπ' ὅλα κι' ἀπ'
ὅλους ἐπὸν κόσμο, περισσότερο ἀγαποῦσε τὴ
ζωῶντα του.

Φυλακισμένος λοιπὸν ὅτι Καταστάρι δὲ γαμπρός, καὶ ἡ Ἀγγελικὴ ἐτῇ χώρᾳ ἐπερίμενε... ἐπερίμενε... ἐπερίμενε... Πῶς ἦταν τοῦτο, νὰ μὴ φαίνεται δὲ ἀρραβωνιαστικός της τόσες μέρες; Ἔστειλαν ὅτι σπίτι του νὰ ωρτήσουν, καὶ ἡ θεία εἶπε «δὲν ξέρω». Οὐαὶ Ἀλεξανδρῆς ωρτήσεως τοὺς φίλους του,—ἐκείνους πούνταν μαζὶ ἀλλή φρογὰ τὶς σερενάτες, —καὶ οἱ φίλοι του είλταν «δὲν τὸν εῖδαμε!» Πουθενά δὲ Τάσσης! χαμένος δὲ γαμπρός! Καὶ ἡ Ἀγγελικὴ ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα αἴσχισε νὰ κλαίῃ, καὶ νὰ βρέχῃ τὰ βιαστικὰ προικιά της μὲ δάκρυα...

“Υστερό” ἀπὸ καμιὰ ἑβδομάδα, τὶς παραμονὲς πιὰ τῆς Κυριακῆς ποὺ εἶχαν προσδιωρισμένη γιὰ τὰ στεφανώματα, ἡ Ἀγγελικὴ ἔλαβε ἔνα γράμμα. Τῆς τὸ ἔφερε ἔνας βαρικάρης κ' ἦταν ἀπὸ τὸν Γάση. Ἔγραψε ἀπὸ τὸ βαπτόρι καὶ τῆς ἔλεγε πολλά... πώς λυπᾶται πολύ... πώς ὁ πατέρας του δὲν ἥθελε... πώς ἔφευγε ἐτὴν Εὐδώπη νὰ συνδάσῃ... πώς θάλειπε χρόνια πολλά... καὶ τώς αὐτή, ἡ Ἀγγελική, δὲν ἔπρεπε πιὰ νὰ ἔχῃ αιμάτια ἐλπίδα!..

Καμία έλπιδα!

Απ' ὅλα δσα διάβασε ἐτὸ γράμμα ή Ἀγγελική, αὐτὸ τῆς ἐντυπώθηκε. Κα-μί-α ἐλ-πί-δα...
Ἐνα πυρωμένο σίδερο, θάλλεγες, τῆς τὸ ἔχαραξε μέσος ἐτὰ βαθύτερα τῆς καρδιᾶς της, καὶ τὴν ἐσπάραξε. Ναι, δὲν ἔπρεπε πιὰ νὰ ἔχῃ καμία ἐλπίδα — καὶ δὲ θὰ είχε. Κ ή τελευταία ἀκόμη ποὺ τῆς είχε ἀπομείνει υπτερού ἀπὸ πέντε ήμέρες ἀγωνίας κι ἀπελπισίας, τῆς ἐφριζώθηκε κι αὐτή... Πάει, τελείωσε!

Οὐαὶ τοῖς Πατρὶς, τελείωσεν :
Οὐαὶ Αλεξανδρῆς, ἔξω φρενῶν, ἐφοβέριζε πάως
θὰ σκοτώσῃ τὸ γέρον Πόφαλο,—μὰ δὲν ἐσκότωσε
οὔτε μηδία. Οὐ παπᾶ-Στέλιος ἔκανε ὀτελείωτες
προσευχές μπροστά τούτῳ εἰκονίσματα. Ή παπα-
δίᾳ καὶ οἱ κόρες της, φριβισμένες, προσπαθοῦσαν
νὰ παρηγορήσουν τὴν ἄμοιρην Ἀγγελική, καὶ τῆς
ἔλεγαν πῶς ἀπὸ τότες ποὺ εἶχαν γάνη τίμιοι

ἀρραβώνεις, ἥ ντροπή τοῦ καμπαναρεοῦ λησμο-
νῆθηκε, καὶ πῶς καμιὰ δὲν εἶχε σημασία ἀν ἔχα-
λασε ἵτοῦ στεροῦ ό γάμος. Πόσοι γάμοι χαλοῦν!..
Ἐπειτα, νέα ἦταν, ὅμορφη, δόξαι σοι ὁ Θεός,
θὰ περνοῦσσαν λίγα χρόνια, κι' αὐτὰ ἀκόμα θὰ
λησμονιούνταν... Καὶ ποῖος τὸ ξέρει τί ἄλλος
νέος θὰ βρισκόταν, καλλίτερος κι' ἀπὸ τὸν Τάση,
ἀρχοντόπουλο, ποὺ θὰ τὴν ἀγαποῦσε καὶ θὰ
τὴν ἔπαιρε...

Ἡ Ἀγγελικὴ ἔκανε πώς τάπούει καὶ πώς τὰ πιστεύει. Μέσα της δύμως, βαθειά, εἶχε σχηματίσει πιὰ τὴν Ἰδέα πώς ἐπρεπε νὰ πεθάνῃ. Δὲν μπορεῖ, ἔλεγε, νὰ ἔχῃ μιὰ κοπέλλα χωρὶς ἐλπίδα. Καὶ ποῦ νὰ τὴν ενῷη πιὰ ἡ δυστυχισμένη, ὅταν τὴν ἀφίσει καὶ ἔφυγε ὁ νέος ποὺ τὴν ἀγάπησε; Καὶ ποῖος θὰ βρισκόταν, ύστερος ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γίνηκαν καὶ ἀκούσθηκαν, γιὰ νὰ τὴν ἀγαπήσῃ καὶ νὰ τὴν πάρῃ αὐτῆ, ὅταν δὲκατέ ή γειτονειὰ ἡ σουσουριστρα—τὸ ἥξερε καλά,—θὰ τὴν ἐδειχνεῖταί με τὸ δάκτυλο, ὅπως πρότυ, καὶ θὰ ἔλεγε: Νά, ἐφτούνη εἶνε, μάτια μου, ποὺ τοὺς ἀνεβάζει ἐπὶ ταμπαναρεῖο!...»; Τί ντροπή! τί τροπή!...

"Ηθελε νὰ πεθάνη, ναί: δὲν ἐννοοῦσε δμως αὐλαντοκονήσῃ. "Αν ἔκανε, — ἥξερε κι' αὐτή, τὰν κατὶ ἄλλες, νὰ πιῇ διάργυρο ξυσμένο ἀπὸ τὸν αιδόρεφτη, σουλιμᾶ, μουσκεμένα σπίρτα ἢ κοκαΐσμενά γυαλιά... "Ηξερε ἀκόμα, ἀν ἔκανε, ἀνεβῆ ἵτο καμπαναφειδ καὶ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὸ παλκόν· ἵτο πλάτωμα, δπως ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια εἶχε πέση ὁ τρελλὸς ἑκεῖνος παπούτσης, ὁ Λοβανιτάχης, ποὺ τοῦ βγάλανε καὶ τραγούδη. Ηὰ δὲν ἔκανε! "Ήταν κρίμα μεγάλο, ποὺ ὁ φεὸς δὲν τὸ συγχωροῦσε. Πολλὲς φορές εἶχε ακούση τὸν πατέρα της νὰ τὸ λέγῃ, κι' αὐτὴ οὔτενε ὅλα τὰ «Θεοτικὰ» ποὺ ἔλεγε ὁ πατέρας ἡς δι πατᾶς. "Επειτα τῷβλεπε καὶ μὲ τὰ μάτια τοις: νέους καὶ νέες ποὺ εἶχαν πεθάνη μὲ τὸ φρι τους, εἶδε νὰ τοὺς βγάνουν χωρὶς παπᾶ καὶ φρὶς σταυρό, κ' εἶχε ἀκουστὰ πώς αὐτοὺς τοὺς στυχισμένους τοὺς θάρτουν χωριστά, ἔξω ἀπὸ κοιμητῆρι, ἀδιάβαστους. Πῶς μποροῦσε ποτὲ πᾶνε αὐτοὶ ἵτὸν Παράδεισο; Στὴν Κόλασι ἦ θραξαν αἰώνια κι' αἰώνια. Κι' αὐτή, δχι, τὴν ἥθελε νὰ πάῃ ἵτην Κόλασι. "Επειτα δὲν ἔλε νὰ δώσῃ καὶ τέτοιο φραμάκι τοῦ πατέρας. Αὐτὸ προπάντων τῆς ἔκανε φρίκη. Νὰ τοῦ θάνη ἡ ἀγαπημένη του θυγατέρα, σιλλογιζόν, καὶ νὰ μὴν μπορέσῃ οὕτε ἵτο λείψανό της διαβάσῃ μιὰν εὐχή, σὰν παπᾶς ποὺ ἤταν!... Καὶ δμως ἔπειρε νὰ πεθάνη.

Kaī ðmōs ἐπρεπε νὰ πειθάνῃ.

Καὶ ἄλλος τρόπος δὲν ἦταν, κανένας ἄλλος
πόσ, παρὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸ Θεὸν νὰ τὴν
ῃ. Καὶ τὸ Χριστό, καὶ τὴν Παναγία ποὺ με-
εύει, καὶ τὸ Μιχαήλ Ἀρχάγγελο ποὺ παίρνει
ψυχές... Κι' αὐτὸ πάλι ἀπὸ τὸν πατέρα της
ἥξερε, πώς δ, τι ζητήσουμε τοῦ Θεοῦ μὲ πίστι

καὶ μὲ ζέσι, μᾶς τὸ δίνει. Θὰ τοῦ ζητοῦσε τὸ θάνατο, καὶ ὁ ναλὸς Θεὸς θὰ τῆς τὸν ἔδινε.

* * *

⁹Απὸ τότε ἡ ζωὴ της ἦταν μιὰ προσευχὴ.

Πιὸ θεορη κ' ἐγκάρδια κ' ἐπίμονη προσευχὴ ποτὲ δὲν ὑψώθηκε ἀπὸ ἀνθρώπινα στήθη βασανισμένα, ἔτο διαρήκουν οὐρανό. Κ' ἡ προσευχὴ αὐτὴ ζητοῦσε σὰ λυτρωτὴ τὸ Θάνατο. Νύχτα - μέρα ἡ Ἀγγελικὴ παρακαλοῦσε. Κλεισμένη ἔτο κελλὶ σὰ σὲ ἀληθινὸ μοναστῆρι, — γιατὶ τὰ σπίτια τῶν παπάδων ποὺ εἶνε παραρτήματα τῶν ἐκκλησιῶν, κελλιὰ τὰ λένε ἐτὸν τόπο, — δὲν ἔβγαινε παρὰ γιὰ νὰ κατεβαίνῃ ἔτο μεγάλο περιβόλι τῆς Ἐκκλησιᾶς μὲ τὰ ψηλὰ μουσιάγια, ποὺ ἥταν τὸ παλήρῳ νεκροταφεῖο τῆς ἐνορίας, νὰ πλανιέται ἀνάμεσα ἐτοὺς πυκνοχορτα-μιασμένους τάφους, καὶ νὰ βρίσκεται ἔτσι σιμώτερα ἐτὸν ποιητῷ της τὸ θάνατο. Κάθε ποὺ ἔφερον λείψανο ἔτην Ἐκκλησιὰ νὰ τὸ διαβάσουν, ἔτρεχε ἔτο γνωτικόν· γιὰ νὰ ἰδῃ δπίσω ἄπ' τὸ καφάσι καὶ νὰ ζηλέψῃ. Καὶ συχνὰ ἀποροῦσε. «Ιδές, ἔλεγε, ιδές· νέα, πλούσια, τρισευτικισμένη, ποὺ τόσο ποιησε τὴ ζωὴ, δ Θεὸς τὴν ἐπῆρε· καὶ μὲνό, ἔμιένα ποὺ τὸν παρακαλῶ σόσο νὰ μὲ πάρῃ, μὲ ἀφίνει καὶ ζῶ!» Καὶ ζοῦσε. Ζοῦσε μὲ δλα τὰ κεριὰ ποὺ ἀναβε ἔτις εἰκόνες, καὶ μδλα τὰ γονατίσματα ἔτις ψυχρὲς πλάκες, καὶ τὶς μετάνοιες τὶς ἀτελείωτες, καὶ τὰ πύρινα δάκρυα ποὺ τὶς ἔτρεχαν ποτάμια, καὶ τὴ σπαρακτικὴ παράκληση ποὺ ἀνάβλυζε μαζί: «Πά-ρε με! πάρε με!...».

Ζοῦσε γιατὶ ἔτρωγε, κ^υ ἔπινε, κ^υ ἐφυλαγόταν
νὰ μὴν ἀρρωστήσῃ, κ^υ ἐπρόσεχε τὴ ζωὴ της, σὰν
τρῶτα καὶ καλλίτερα, γιατὶ ἐνόμιζε πῶς θάταν
τρόμα νὰ κάμη διαφορετικά, πᾶς ἄν παραμε-
λοῦσε ἢ κακομεταχειρίζονταν τὸν ἑαυτό της γιὰ
ὰ πεθάνη, θάταν τὸ ἵδιο σὰ νὰ πέθαινε μὲ τὸ
έροι της.⁷ Επειτα λυπόταν τοὺς δικούς της, καὶ
κανένα τρόπο δὲν ἤθελε νὰ τοὺς δείχνῃ πῶς
ταν ἀποφασισμένη.⁸ Αν δὲν ἔβγαινε πιὰ οὕτε
ὲ πόρτα οὔτε σὲ παραθύρο, ἥταν, ἔλεγε, γιατὶ
δὲν ἤθελε νὰ βλέπῃ τὴ γειτονειὰ ποὺ εἶδε
κεῖνα... Καὶ ἄν ποτὲ δὲν ἐσήκουνε τὰ μάτια
της πρὸς τὸ καμπαναρεὶο ποὺ τῆς ἔκανε τώρα
ορκή, κι^ν ἄν ἔβούλονε ταῦτιά της ὅταν ὁ Γιάν-
νης βαροῦσε τὶς φρυκτὲς καμπάνες, δὲν τῶξερε
ανείς.⁹ Εφυλαγόταν καὶ τοὺς γελοῦσε. Γιὰ νὰ
πεθάνη δὲν εἴχε παρὰ τὸν πόδο. Καὶ μὲ τὸν
όδον μόνο, δόσο θερμὸς κι^ν ἄν εἶνε, δὲν πεθαί-
ει κανεὶς τόσο γρήγορα...

°Εντοσούντῳ είχε κατορθώσει νὰ πείσῃ τὸν αυτό της πῶς θὰ πεθάνη. Δὲν ἤξερε, δὲν ἔμανενε, πῶς ὁ πόνος ποὺ ὀλοένα δυνάμονε μέσα της, ἔφθανε νὰ τὴν θανατώσῃ, σὰ νὰ είχε πιῇ μὲ σκληρότατο χέρι τὸ χειρότερο φαρμάκι. Μὰ ταν ἀδύνατο, ἔλεγε, νὰ μὴ τὴν ἀκούσῃ ἵστο θλοιος ὁ Θεός. °Επειδὴ δῆμως αὐτὸ ποὺ τοῦ ξη-

τούσε δὲν ἦταν μικρὸ χάρισμα, παρὰ τὸ μεγαλεῖτερο, — ἔνας Θάνατος θεόσταλτος λυτρωτῆς, — ἔπρεπε νὰ τὸν παρακαλέσῃ ἀκόμα πολὺ. Καὶ δὲν ἔπαινε, δὲν ἔπαινε. Καὶ τόση ἦταν πιὰ ἡ μανία τῆς μελλοθάνατης, τόσῳ τῆς εἶχε πιὰ καρφωθῆ αὐτῇ ἡ ἰδέα, καὶ τόσο τὴν ἀπασχολοῦσε ὅληναιρη, ὃστε ἔπαιψε ἐπιτέλους νὰ θυμάται τὸν Γάση, κι' αὐτὴ ἀκόμια τὴν ἑρόπη ποὺ ἐντρόπιασε τὴ βραδιὰ τοῦ σεισμοῦ τὸ ἄγιο σπίτι τοῦ πατέρα της—ἔνα κελλί!...—καὶ τὸ ἔκαμε νάκουσθῇ γιὰ πρώτη καὶ μόνη φροδὰ ἐξ αἰτίας της. «Υσιερ» ἀπ' αὐτὸ πῶς μποροῦσε νὰ ζῆ; μὰ πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ τὴν ἀφίσῃ κι' ὁ Θεὸς πολὺν καιρὸ ἀκόμια ἕτη ζωή!;

Ήταν λοιπόν πεισμένη πώς θὰ πεθάνῃ χωρὶς ἄλλο. Τὸ ἔδειγνε τώρα - ὑστερα κ' ἡ φυσιογνωμία της. Καθαυτὸ ἀπόκοσμη μορφὴ μελλοθάνατης. Εἶχε γίνη χλωμή σὰν κάτι ἀσπρούς κορίνους μὲ μαλακά κατωπεσμένα φύλλα, ποὺ τρέφουνταν ἀπὸ τὸ χῶμα τῶν τάφων τοῦ περιβολοῦ. Εμύρζε πάντα λιβάνι, ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῶν θυμιατῶν τῆς Ἐκκλησιᾶς καὶ τοῦ κελλιοῦ, κατασταλαγμένους ἵστα πυκνὰ καὶ ἄφθονα μαλλιά της, ποὺ τῆς μεγάλοναν τώρα καὶ τῆς ἐδέριεναν, αὐτὸν⁹ αὐτά, σὰν κάποιων πεθαμένων. Εἶχε ἀδυτιάσει τόσο, ποὺ ἀν δὲ Τάστης τὴν ἀγκάλιαζε ὥρα κατὰ λάθος ἀπὸ τὰ γόνατα, κάθε ἄλλο θὰ μίσθιανόταν παρὰ τὴν ἀφράτη καὶ ζωντανὴ ἐκείνη σάρκα, ποὺ τὴν ἄλλη βραδυὰ τὸν εἶχε ἀποτρελάνει. Τὰ μαῦρα της μάτια, τὰ φωτεινά, εἴχαν ἀσει δλότελα τὴ λάμψι τους, κ' εἶχαν ἔνα μυστήριο, ἔναν πέπλο σὰν ἀπὸ τὴ βαρειὰ σκοτειάδα τῶν νεκρικῶν κυπαρισσιῶν. Κάτι ἀμυρόα, ὀχρότατα μενεξελιὰ σημάδια, περίεργα, σὰν ἡ νεφρὰ τῆς μαργαριταρόρροιας, εἴχαν προβάλη μάτω ἀπὸ τὰ μάτια της, κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἵστα μαουλά της, καὶ ἵστα λιγνὰ τὰ χέρια της ἀκόμα, ἐξ κ' ἥταν ἀπὸ τώρα λειψανο, ποὺ εἶχε ἀρχίση ἀ λυόντη. Οἱ δικοὶ της ἀνησύχησαν κι ἀρχισαν ἀ τῆς δίνουν δυναμιωτικά. "Ἔπαιροντες κ' ἐκείνες ις «στάλες», γιατὶ ἐνόμιζε πώς θάταν κρίμα νὰ ἔλην τὶς παίρην γιὰ τὴ ζωή της, καὶ πώς δὲ Θεὸς ἀντὶ τῆς τὸ πλήρωντες ἀπὸ ἄλλοιν. Καὶ ζοῦσε, κ' ἥταν αλα! Ἀπὸ μέσα της δμως πεθαμένη. Κανένα χέδιο δὲν ἔκανε καὶ καμιὰ ἐλπίδα δὲν εἶχε γιὰ δὲ μέλλον, οὕτε γιὰ τὸ πιὸ κοντινό. Μόνο πώς ἀ πεθάνη, καὶ πώς ἡ ψυχὴ της θὰ πάῃ ἵστον Ιαράδεισο, καὶ πώς τὸ σῶμα της θὰ τὸ θάψουν, μέσεα ἵστο κοιμητῆροι αὐτηνῆς, διαβασμένο, μὲ ταυρὸ καὶ μὲ παπᾶ.

Πέρασαν μῆνες ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφυγε ὁ
Ἄστης. Ἡλθε ὁ χειμῶνας, ἥλθε κι' ὁ Γεννάδης
ἐ τὸ φεγγάρι του ποὺ εἶνε «παρὰ τοίχα σὰν
μέρα...»

“Ένα βράδυ, η Ἀγγελική ή μελλοθάνατη τὸ κύτταξε ἀπὸ τὸ ἄνοικτὸ παράθυρο τῆς καμ-

ρούλας της, ποὺ ἔβλεπε πρὸς τὸ περιβόλι τῆς Εκκλησίας. Εἶχε, καθὼς ἔρουμε, μιὰ παράμερη καμαρούλα, κτισμένη τελευταῖα, ὅχι σὲ πολὺ στερεὰ θεμέλια, καὶ χωρισμένη σχεδὸν ἀπὸ τὸ ἄλλο σπίτι, ποὺ δὲ σεισμὸς τοῦ Αὔγουστου τῆς τὴν εἶχε κάμη σὲ κακὸ χάλι, καὶ ἥλθε μάστορης τὸν ἄλλο μῆνα καὶ τὴν ἐμπάλωσε καὶ τὴν ἀσπρισε. Ἐκύτταξε λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ βράδυ τὸ φεγγάρι, καὶ ἀπόρησε πολὺ μὲν ἔναν κύκλο ποὺ εἶχε ὀλόγυρα... Ὁλος δὲ θόλος ἦταν ἐλαφρὰ καταχνιασμένος, καὶ μόνον ἐτὸν μέρος ἐκεῖνο, ψηλά, ἀνοιγούνταν ἡ καταχνιά, καὶ μέσα ἀπὸ τὸ ὀλοστρόγυλο ἀνοιγμα, φαινόταν ψηλότερα λίγος οὐρανὸς καθαρός, μὲ τὸ φεγγάρι ἐτὴν μέσην. Ἐτοι τὸ φεγγάρι ἔμιοιαζε σὰν νὰ εἴχεν ἔνα σκοῦρο κύκλο μεγάλο μέσα ἐτὴν ἀσπρειδερὴ καταχνιά. Τί νὰ ἐσήμαινε, τί νὰ προμηνοῦσε αὐτό; Ἡ Ἀγγελικὴ ἐπίστενε ἐτὸν οὐράνια σημάδια, καὶ εἶχε τὴν ἰδέα πῶς οἱ κύκλοι τοῦ φεγγαριοῦ προμηνοῦντε πάντα κάτι κακό. Κρύο δὲν ἔκανε καθόλου, οὔτε ἀέρας φυσοῦσε, οὔτε ὑγρασία πολλὴ εἶχε ἡ νῦχτα. Μὰ δὴ ἀτμόσφαιρα ἦταν βαρειά καὶ πυνὴ τόσο, ποὺ μὲ δυσκολία μποροῦσε κανεὶς νάναντεν... Στάθηκε ἵκει κάμποση ὡραὶ ἡ Ἀγγελική, ἐπειτα ἔκλεισε τὸ παράνυφο συλλογισμένη, — παράξενο ἀπόψε αὐτὸν τὸ φεγγάρι! — καὶ ἐπειτα πῆγε μπροστὰ ἐτὸν εἰκόνισμα νὰ κάμη τὴν συνειθισμένη προσευχή.

Ἡταν τὸ σημάδι ποὺ ἔδειχνε ὁ οὐρανός; Ἡταν ἡ θλιψὶ τῆς βαρειᾶς ἀτμόσφαιρας; Ὁ, τι καὶ ὃν ἦταν, ἡ Ἀγγελικὴ κυριεύθηκε ἀπὸ τὸ προαίσθημα πῶς γρήγορα, πολὺ γρήγορα, μεθαύριο, αὔριο, ἵσως καὶ ἀπόψε, θὰ πέθαινε. Τὸ εἰκόνισμά της ἦταν ἡ Ἅγια Τριάδα, καὶ δταν ἔκανε τὴν προσευχή της ἐκύτταξε πάντα τὸν Πατέρα μὲ τὸ αὐτιθρόγλυκο πρόσωπο καὶ μὲ τᾶσπρα γένεια, ποὺ ἔμιοιαζε πολὺ τὸν πατέρα της. Τὸ κύτταξε καὶ ἀπόψε ἐτὸν μισόφωτο τῆς κανδήλας καὶ τοῦ φεγγαριοῦ, καὶ τῆς φαινότανε πῶς τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο εἶχε μαλακώσῃ ἀπὸ τὰ πολλὰ παρακάλια της, καὶ πῶς δὲ Πατέρας, δὲ πολὺς Θεός, ἦταν ἔτοιμος πιὰ νὰ τῆς χαρίσῃ τὸν Ποιητὸ ποὺ τοῦ ξητοῦσε. Λίγο ἔλειπε ἀκόμη, λιγάκι. Γι, αὐτὸν ποτὲ δὲν τὸν παρακάλεσε θερμότερα ἀπὸ ἐκεῖνη τὴν βραδυά, ποτὲ δὲν ἀνέβηκε ἐτὰ χλωμὰ χείλη της, ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς, μὲ μεγαλήτερη ζέσι ἡ προσευχή της: «Πάρε με, Θέ μου, πάρε με!... Κάμε με νὰ πεθάνω, νὰ πεθάνω, νὰ πεθάνω!»

Ἐπειστὸν πρεββατάκι της ἡσυχη, ἀποκοιμήθηκε καὶ εἶδε ὄνειρο.

Ἡταν πάλι μὲ τὸν Τάση, τὸν καλό, καὶ ἀνέβαιναν μαζί, τὴ στροφή καὶ ἀτέλειωτη σκάλα τοῦ καμπαναρειοῦ. Ἐφθασαν μὲ τὰ τρελλά τους

κυνηγητὰ ὡς τὶς καμπάνες, εἶδαν ἀπὸ τὶς μεγάλες μπαλκονόπορτες τὴν χώρα φεγγαροφωτισμένη, σὰν ἀπόψε, καὶ ἐκάθισαν μαζὶ ἐτὸν ξύλινο σκαμνὶ τοῦ Γιάννη τοῦ καμπανάρου... Ἐκεῖ δὲ καλὸς Τάσης ἔγεινε ὅξαφνα κακός, καὶ τὴν ἐσφιγγέ δυνατά, καὶ δὲν τὴν ἀφίνε νὰ φύγῃ... Καὶ νά, μὲς ἐτὴν ὡρα, ἀρχίζει ξανὰ δ σεισμός, καὶ τραντάζεται τὸ καμπαναρειό, καὶ κτυποῦν οἱ καμπάνες... Νὰ φύγουν, νὰ κάτεβοῦν, νὰ γλυτώσουν!... Μὰ δχι! Ἡ Ἀγγελικὴ ἔρει τώρα τί τὴν περιμένει κάτιον ἐτὸν πλάτωμα... Τί, τὰ ἴδια θὰ είχαν πάλι; Νὰ τοὺς ἴδη δ κόσμος, νὰ φρουρέῃ ἡ γειτονειά, νὰ τοὺς ἀρραβωνιάσουν σχεδὸν μὲ τὴ βία, καὶ ἐπειτα νὰ μὴ θέλῃ δ γέρος καὶ νὰ τοὺς χωρίσῃ; Κι ὁ Τάσης νὰ τῆς φύγη μακριά, καὶ νὰ τὴν ἀφίσῃ μὲ ἔνα γράμμα χωρὶς ἐλπίδα;

— Ὁχι, δχι, τοῦ ἔλεγε νὰ μην κάτεβοῦμε, νὰ μείνουμε δῶ... Ὁ σεισμός θὰ περάσῃ... καλύτερα νὰ σκοτωθοῦμε παρὰ νὰ μᾶς ἴδουν!..

Ὁ Τάσης τὴν ἔσερνε καὶ ἐκεῖνη ἀντιστεκόταν μὲ δλη τῆς τὴ δύναμι. Τί ἀγωνία!

— Καλὰ λοιπόν, φεύγω μοναχός μου! τῆς κάνει.

Καὶ ἐφοριβόλησε τὶς σκάλες δ τάσης καὶ τὴν ἀπαράτησης μοναχή. Καὶ δ σεισμὸς ἔκαπολυθοῦσε, καὶ τὸ καμπαναρειό τρανταζόταν σὰ δαιμονισμένο, καὶ ἀρχίσει κηόλα νὰ γκρεμίζεται, καὶ τὰ λιθάρια βροχή, καὶ οἱ ἀσβέστες, καὶ τὰ ἔντα, καὶ τὰ σίδερα ἀλόμα νὰ πέφτουν ἀπάνω της. Καὶ δὲν ἔφυγε, παρὰ γονάτισε ἵκει χάμω, καὶ ἐπεισ μπρούμιτα, καὶ εἶπε: «Ἄς πεθάνω! καλλίτερα! ἔγω θέλω νὰ πεθάνω! ἄς μὲ πεθάνη ἔτοι δ Θεός!» Ὁ, τι τὸ εἶπε, καὶ ἔντι ἀγκωνάρι ἐπεισ ἀπάνω της, καὶ τὴν ἐπόνεσε πολύ, καὶ τὴν ἔξυπνισε...

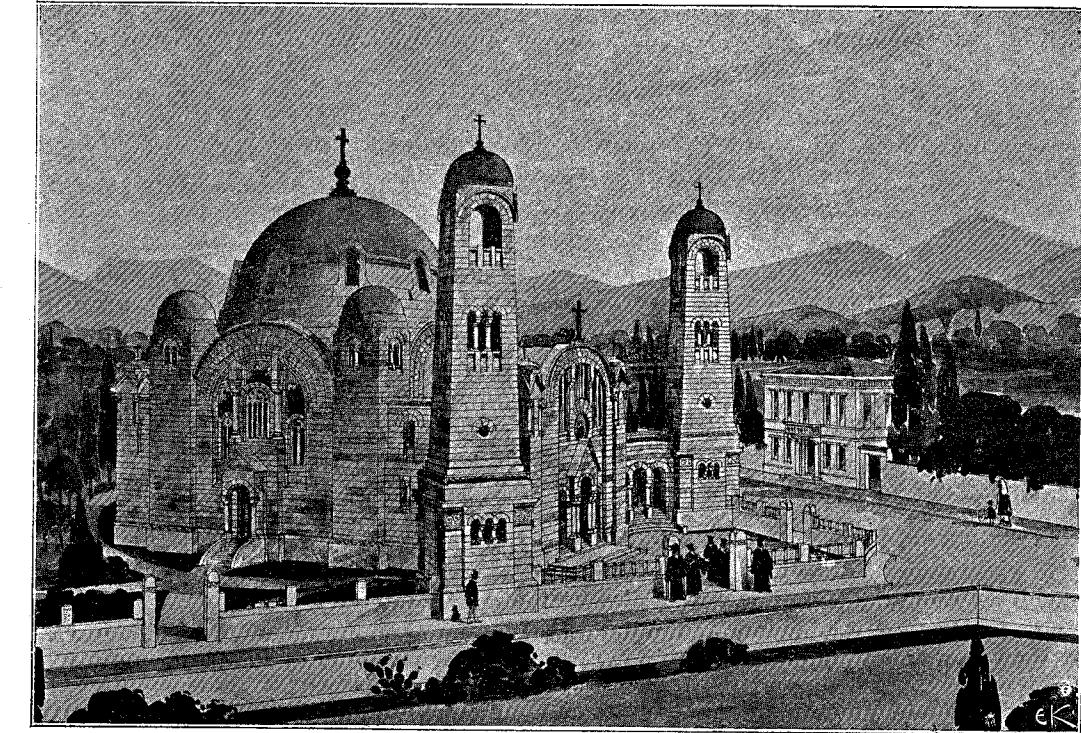
Τότε κατάλαβε πῶς δὲν ἔβλεπε ὄνειρο. Ἡταν ἀληθινὰ πλακωμένη μὲ τὰ ἔρειτια τῆς καμαρούλας της. Πέτρες, ἀσβέστες, κεραμύδια, ἔντα, δλ ἀπάνω της βουνό. Θαμμένη ζωντανή καὶ βαρειά πτυπημένη, θὰ πέθαινε σὲ λίγο. Καὶ μόλις ἐπρόφθασε νὰ συλλογισθῇ καὶ νὰ πῆ ἀπὸ μέσα της: «Θέ μου, σε ἐνχαριστῶ!» — ἔξεψυχησε.

***

Ἡταν δὲ δεύτερος σεισμός, δ μεγάλος, ποὺ ἀποτελείστηκε τὴ συμφορὰ τοῦ πρώτου, δταν πιὰ οἱ κακόμοιροι οἱ νησιώτες εἶχαν ἀρχίσει νὰ τὸν ἔχενον, καὶ ἀπογκρέμισε τὰ ὄρη μαγμένα τους σπίτια, καὶ κατάστρεψε δλη τὴ χώρα. Ὁ πρῶτος ἦταν παιγνίδι μπροστὰ σ αὐτὸν! Σκοτώθηκαν τότε καὶ ἀνθρώποι. Μὲ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ παπᾶ Στέλιου τοῦ Μυλωνᾶ καὶ ἀπὸ δλη τὴ γειτονειά του, δλος δὲν ἔσκοτώθηκε κανεὶς, παρὸ δ Ἡγελικὴ δ μελλοθάνατη.

Αθήνα, 15-17 Μαΐου 1908.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΑΠΟΦΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΝΟΣ ΕΝ ΣΠΑΡΤΗ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

ΤΟ ΕΠΙΣΚΟΠΕΙΟΝ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

I

Μοῦ τόλεγες, μοῦ τόλεγες, προφήτισσα γλυκειά,
Πώς ή ἀγάπη νε κι' αντή σαν παραμύθι
Μοιραῖα κι' ἐμεῖς τὸ ἔζησαμε σὲ μιὰ τρελλὴ νύχτια
Κι' ἐπέρασε γιὰ σὲ κι' ἀλησμονῆθη.

Καὶ τώρα ἔνα χαμόγελο σ' ἀπόμεινε καλὸ
Σύντριμμα ὥραιο ἐνὸς ναοῦ πονχαμ' ὑψώσει
Καὶ παρτεράω ἀδύτραμος τὸν καταλόητη ἔχθρο
Νάρθη προφά κι' αὐτὸν ἡ ποτελείωση.

II

Τῆς νύχτας μαῦροι στοχασμοὶ μὲ τὴν ἀγγὴ ἀς σκορπίσουν.
Τὰ σκότη ἀφοῦ συντάραξαν μ' ὄνειρα μαγεμένα
Εἰρωγκά καὶ τραγικά τὸν ὑπο τὸν ἀνθρώπων
Σὰν γνέφια τώρα φεύγοντες ἀπ' ἀνεμο διωγμέρα.

Ἐλα, ὅτι ἀδερφὴ τῶν λουλουδιῶν καὶ πόση τῆς ψυχῆς μου,
Ἄροιξε τὰ ματάκια σου πρὸς τὴν χαρὰ τῆς ζήσης
Καὶ μὲ τὴν ἀγγὰ τὰ χέρια σου ποὺ ἀσπρολογοῦν σὰ δόδα
Κάτω στὸν κῆπο τῆς αὐγῆς τὰ δόδα μὰ ἔυπνήσσες.

A. ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ "ΗΛΙΟΓΕΡΜΑΤΑ,,

ΝΥΧΤΙΑΤΙΚΟ

Τοῦ φίλου Π. Ζητουνιάτη

...ἀπέσβετο καὶ καλὸν ὑδωρ.
[Ἡ τελευταία Ηὐθία].

Ἄπ' τὴν ψυχή μου τί γενῆκαν οἱ δυνθμοί;
Ἄπ' τὴν καρδιά μου τί γενῆκαν οἱ ἀγάπες;
Ἄπ' τὴν ζωή μου τί γενῆκαν οἱ καῦμοί
καὶ τὰ τραγούδια;

—Τὰ τραγούδια σου δλα τᾶπες
κι' δλοι σὲ φαρμακεῦσαν οἱ καῦμοί
καὶ σὲ δημάξαν δλες οἱ γλυκὲς ἀγάπες,
σβύσαν καὶ οἱ χρυσοφιέρωτοι δυνθμοί
σὲ κάποιες μαῦρες, μαῦρες θάλασσες...

Καὶ τώρα; —Ω φρήνο!

—"Ησκιος ἐσὺ τοῦ Τίποτ' ἔχεις μείνη;

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ—ΑΡΙΣΤΟΤΟΛΗΣ ΖΑΧΟΣ

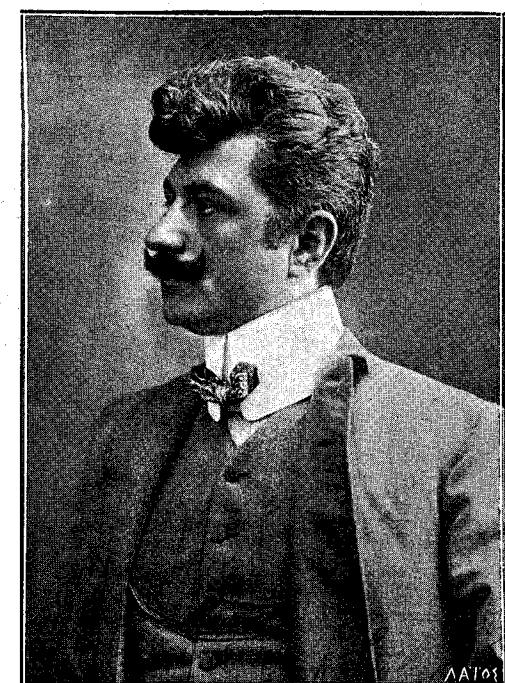
Τοῦ πάροχει δυστυχῶς ἀκόμη ή πλάνη περὶ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διτὶ ὁ δρόμος τὸν ὅποιον ἀκολουθεῖ τόσον ὡς πρὸς τὰ δημόσια κτίρια ὃσον καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀστικὰς κατοικίας, εἰνε ἐκεῖνος τὸν ὅποιον ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ τὸ ἔθνος.

"Αν ἔξαιρέσωμεν ἐν τούτοις τὰς καπως ἐπιτυχεῖς μιμῆσεις τῶν ἐλληνικῶν ωυμῶν ὑπὸ τοῦ Βιενέζου ἀρχιτέκτονος Χάνσεν, τοὺς ὅποιους μεθήριμοσεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἀκαδημίαν καὶ ἄλλα τινὰ κτίρια τῶν Ἀθηνῶν, ἢ νεωτέρα ἐλληνικὴ ἀρχιτεκτονική, ἀπὸ ἀπόψεως καλλιτεχνικῆς, δὲν ἔχει νὰ ἐπιδεῖξῃ εἰμὴ ἐλάχιστα κτίρια μὲ καλαισθησίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐλληνικὸν φῶς καὶ τὰς παραδόσεις τῆς φυλῆς μας.

Προσπάθειαὶ τινὲς τοῦ ἀοιδίμου ἀρχιτέκτονος Καυταντζόγλου, ἐνὸς ἀληθινοῦ καλλιτέχνου, δὲν εἶνε βέβαια ἐπαρκεῖς διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἐλληνος. Ἐνῶ δὲ τὸ ἐλληνικὸν σπίτι σιγὰ σιγὰ ἤχοισε κάτω ἀπὸ τὸν ἐλεύθερον ἥλιον τῆς Ἀττικῆς νὰ λαμβάνῃ μορφήν, σχῆμα, ὑπόστασιν ἀνάλογον μὲ τὴν πρόσδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν μας, οὐδεὶς ἔβοήθησεν δοσον ἔπρεπε καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν δπως καὶ αὐτὴ ἐριπηνεύση κάτι ἀπὸ τὴν ἴδιαν μας ζωήν. Ἐχομεν καὶ ἡμεῖς πόθους καὶ ὄνειρα νὰ ἐξυπηρετήσωμεν, καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἡτο ἀδικον πρὸς τὴν νέαν ἐλληνικὴν γενεάν, ἀν δὲν ἐφροντίζαμεν νὰ παραδόσωμεν εἰς αὐτὴν τούλαχιστον μίαν κατοικίαν, διὰ νὰ ζήσῃ μὲ μεγαλειτέραν αὐτενέργειαν μέσα εἰς τὴν πάλιν αὐτὴν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ.

Δὲν ἔδόθη εἰσέτι ἐκ μέρους τῆς πολιτείας ἡ δέουσα προσοχὴ εἰς τὸ σπουδαιότατον αὐτὸν ζήτημα. Πλησιάζει μία δλόκληρος ἐκατονταετηρίς ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς μας, καὶ τὸ ἐλληνικὸν σπίτι, ἀφοῦ τετρακόσια χρονία κάτω ἀπὸ τὸ πόδι τοῦ κατακτητοῦ διετήρησε τὴν ἐλληνικὴν παραδόσιν, δὲν ἡδυνγήθη ὑπὸ τὸν ἐλεύθερον ἥλιον νὰ δημιουργήσῃ σύμφωνα μὲ τὴν ζωὴν μας, τὴν ζωὴν τοῦ Ἐλληνος. Τίδον διατί βλέπομεν μέσα εἰς τὰς Ἀθηνάς τὴν παραμόρφωσιν δλων τῶν ὑπομῶν, ἴδια δὲ τῶν ἐλληνικῶν, τοὺς ὅποιους φυσικὰ κατὰ προτίμησιν χειρίζεται ὁ Ἐλλην.

Ο ἀρχιτέκτων ὡς ἐκ τούτου περιορίζεται εἰς καποτέχνους ἀπομιμήσεις, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ δημιουργήσῃ, περιορίζεται εἰς τὴν ἐπιπολαιότητα μεινὲς ήσης ήμεις οἱ νεώτεροι οἰκοδομοῦμεν τὰς κατοικίας μας. Οὐδεμία ἀναλογία τηρεῖται ἡ κάθετος καὶ ἡ δριζόντιος ποτὲ ἄλλοτε μέσα εἰς τὴν καθορότητα καὶ διαύγειαν τῆς ἀτμοσφαίρας μας δὲν ἐγελοιοποιήθησαν κατὰ τοιστὸν τρόπον. Ἐνῶ δὲ ἡ κλασικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν

ΑΡΙΣΤΟΤΟΛΗΣ ΖΑΧΟΣ

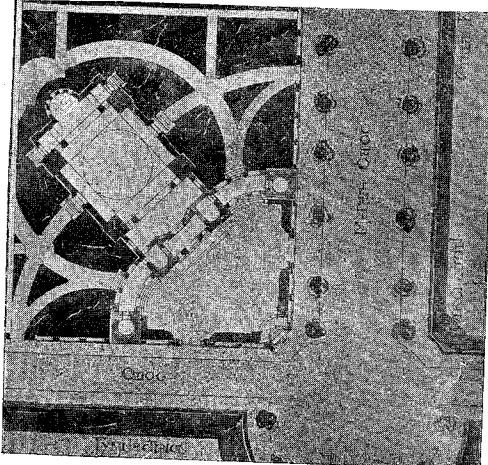
καλῶν ἐλληνικῶν χρόνων δὲν ἦμποδισε τὸ Βυζάντιον νὰ δημιουργήσῃ ἔνα εὐγενῆ διυμήριον, περισσότερον σύμφωνον μὲ τὸν τότε πολιτισμόν, εἰς ήματς τοὺς κακοὺς μιμητὰς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τοὺς ὅποιους παρασύρει δψευδής ἐγωισμὸς τῆς ἐλληνικῆς μας καταγωγῆς, ἔνα μόνον κατώρθωσεν ἡ μεγάλη ἐκεῖνη ἐποχὴ, νὰ ταπεινώσῃ τὸ φρόνημα, καὶ νὰ μᾶς στερήσῃ μετὰ τετρακοσίων ἑτῶν σκλαβιὰ τὸ δικαίωμα νὰ δημιουργήσωμεν καὶ ήμεις τὸ σπίτι μας ἀναλόγως τοῦ ἔδαφους, τοῦ κλίματος καὶ τῶν σημερινῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου.

"Εως δτον δὲ ἔλθη καὶ διὰ τὸν ἀνθρώπων ἥ εὐτυχῆς ἐποχὴ δπου τὸ ιοσμοπολιτικὸν πνεῦμα δ' ἀνατρέψῃ καθέ φυσιολογικὴν ἔξελιξιν τῆς τέχνης ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας, καλὸν εἶνε ὅπως καὶ οἱ σημερινοὶ Ἑλληνες φροντίσωμεν, δπως πράττουν καὶ δλα τὰ ἔθνη, διὰ τὴν ὑπομονήν τοῦ ἐλληνικοῦ σπιτιοῦ.

"Ἐὰν παρατηρήσῃ τις ἐπισταμένως τὰς καποτέχνους καὶ τὰς ἀντικείμενα τῆς τέχνης τῶν ἀγρίων, θὰ ἴδῃ διτὶ ἡ ἀπέραντης τῆς γύρω των φύσεως εἰνε καταφανῆς εἰς τὰ πράγματα τῆς ἀνάγκης μόνον ήμεις οἱ νεώτεροι Ἑλληνες, χειρότεροι καὶ αὐτῶν τῶν ἀγρίων, μιμούμεθα ἀκαλαισθήτως καθέ τοῦ ξενότροπον τεχνούργημα.

Ἐνδές ἀπὸ τοὺς νέους Ἑλληνας ἀρχιτέκτονας οἱ ὅποιοι ἐμφρούνται ἀπὸ τὴν ἵδεαν τοῦ καλοῦ διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ σύμφωνα μὲ τὰς ἀρχὰς τὰς ὅποιας πάντοτε ὑπεστήριξαν τὰ «Παναθήναια», εἶνε καὶ ὁ ἐκ Μακεδονίας, τῆς ἑλληνικωτάτης ἐπαρχίας Μοναστηρίου, καταγόμενος Ἀριστοτέλης Ζάχος.

Ο Ζάχος εἶνε ἀρχιτέκτων καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ἐσπούδασεν ἐν Μονάχῳ εἰς τὸ ἔκει Πολυτεχνεῖον, πατόπιν εἰς τὴν Στουτγάρδην καὶ τέλος εἰς Καρλσρούην ὑπὸ τὸν διάσημον Durm, τὸν ὁποῖον καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἄλλοτε ἐκάλεσεν δπως μελετήσῃ τὴν στερεώσιν τοῦ Παρθενῶνος. Μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του, δι Durm παρέλαβε τὸν Ζάχον εἰς

ΚΑΤΟΥΙΣ ΤΟΥ ΑΓ. ΝΙΚΩΝΟΣ — υπό ο ζαχο

τὸ Υπουργεῖον τῶν δημοσίων ἔργων ὡς πρῶτον του βοηθόν, ἐκεῖ δὲ ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ δεῖξῃ τὸ ἀληθῶς ὑπέροχον τάλαντόν του, δικαιούνων τὰς προβλέψεις τοῦ καθηγητοῦ του δρποῖος ἔγραφεν εἰς τὸ πιστοποιητικόν του διτι «δ Ζάχος εἶνε καὶ ἐμὲ εἰς καλλιτέχνης μεγάλης ἴδιοφυΐας, εὐφυῆς εἰς τὸ σχέδιον, καὶ εἰς τοὺς κριώματισμοὺς ἐπιδεῖξις ἀρχιτέκτων». Ἐπὶ πέντε συνεχῆ ἔτη ἔργασθεὶς παρὰ τῷ Durm, ταχέως καὶ ἐπανειλημμένως προεβιβάσθη, ἔργασθεὶς εἰς διάφορα δημόσια κτίρια, ἵδια δὲ εἰς τὴν περιφρίμον βιβλιοθήκην τῆς Ἀιδελφέοντος.

Ο Ζάχος ἦλθε τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 καὶ κατετάχθη ὡς ἔθελοντής εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν, πολεμήσας μὲ τὸν ἄγιον ἐκείνον ἐνθουσιασμὸν τὸν ὅποιον ἔχουν μόνον δοσοὶ αἰσθάνονται ἀλιθῆ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην. Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔλαβε καὶ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ ἐκ τοῦ πλη-

σίον τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, ἀναφοροικῶς δὲ πρὸς τὸ ἔργον του, ποῖαι ἦσαν αἱ ἀφοροιμαὶ τῆς στασιμότητος τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος ἐν σχέσει πρὸς τὴν δημιουργίαν τῆς νεοελληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἐπανελθών εἰς Γερμανίαν εἰργάσθη μὲ δῆλη τὴν δύναμιν τῆς ἐλληνικῆς του ψυχῆς καὶ εἰδε τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του ταχέως ἀναγνωριζομένους ἀπὸ τοὺς ἵκανωτερους ἀρχιτέκτονας τῆς Γερμανίας. Ὁ Durm ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν ἔλαβε πεῖραν τῆς ἵκανότητός του, μὲ ἐνθουσιασμὸν τὸν συνίστα εἰς τὴν γερμανικήν Κυβέρνησιν, δῆπας ἴδιαιτέρως τὸν ἀμείψη διὰ τὴν πολύτιμον συνεργασίαν του εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἀΐδελβέργης.

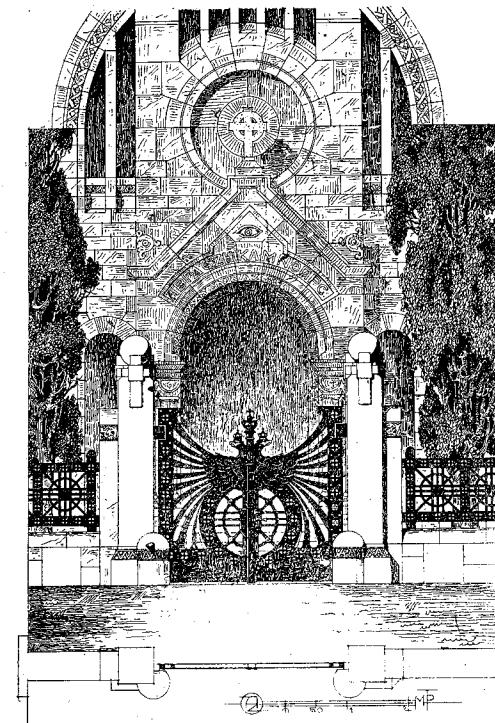
Τὸ 1906 ὁ Durm ἐπιχειρήσας ταξείδιον ἐπι-
στημονικῶν μελετῶν ἐν Ἑλλάδι, παρέλαβε τὸν
Ζάχον ὡς βοηθὸν καὶ συνοδὸν τοῦ ταξειδίου του.

* *

Ἡ βάσις τῆς τέχνης τοῦ Ζάχου εἶνε ὅπως
κάθε ἀληθινοῦ καλλιτέχνου, ἡ αἰσθητικὴ δη-
μιουργία. Γνωρίζει ὅτι τὸ ὕδαινον πηγάζει ἀπὸ
τὴν ἀστείουτον πηγὴν τῆς φύσεως καὶ διὰ τοῦτο
μελετᾷ αὐτὴν κατὰ προτίμησιν, μὴ ἐπηρεαζόμε-
νος ἀπὸ τὰς ξενικὰς ἀπομμησεις. Ἐχει ἐν ἔαυτῷ
ἔξι ἐνστίκτου τὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ γνω-
ρίζει περισσότερον παντὸς ἄλλου ὅτι ὁ καλλιτέ-
χνης εἶνε προτιμῶτερον νὰ μελετᾷ τὴν ἄδολον
καὶ ἀμιγῆ ψυχὴν τοῦ Ἑλληνος χωρικοῦ διὰ νὰ
δημιουργήσῃ μαζὶ μὲ τὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν
τὸ Ἑλληνικὸν σπίτι τὸ δροῖον καρτερῷ ἀκόμη τὸ
ξύπνημα μιᾶς ἀληθινῆς ἐλευθεροίας.

Ο Ζάχος ἀκολούθει τὰς ἀρχὰς τῶν καλλιτέρων ἀρχιτεκτόνων τοῦ κόσμου ὡς πρὸς τὸν ὄνθιμὸν τῶν οἰκιῶν. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα σῆμερον εἰς δλον τὸν πολιτισμένον κόσμον νὰ μιμηται τοῦ ἄλλου τὴν κατοικίαν. Διὰ τοῦτο ὁ ἀρχιτέκτων, ὁ θέλων πρόγυματι νὰ ὀφελήσῃ τὸν τόπον του, ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ κάπως τὸν ἰδιαίτερον βίον τοῦ ἀτόμου, τὰς συμπαθείας του, τὰ ἰδανικά του, τὰς σκέψεις του, τὰς συνηθείας, καὶ ἀπὸ τὸ σύνολον αὐτὸν νὰ συναγάγῃ τὰ κατάληγλα στοιχεῖα ὅπως δημιουργήσῃ τὸν ὄνθιμὸν τῆς ξωῆς εἰς τὴν κατοικίαν του. Οὕτω μόνον θὰ γεννηθῇ τὸ κατάλληλον οἰκητικα τὸ δόποιον θ' ἀποτελῇ τὸ ἰδιαίτερον σκήνωμα τῆς χαρᾶς ἢ τῆς ήπιτης μιας, ὁ δὲ ὄνθιμὸς ποὺ θὰ τὸ περιβάλλῃ θὰ πηγάξῃ ἀπὸ τὸν ἔθνικὸν χαρακτῆρα.

Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τὸ σύνολον εἶνε τὸ πᾶν· ἀλλὰ τίποτε δὲν εἴνε ἀνάξιον προσοχῆς μέσα εἰς ἕνα σπίτι. Ἡ ἐστία ἔχει τὴν αὐτὴν καλλιτεχνικὴν σημασίαν τὴν δύοιαν ἔχει ὁ θρηγ-
κός ἢ τὸ δέτωμα: οὐδεὶς δὲ ἀρχιτέκτων θὰ δυ-
νηθῇ ποτὲ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀναβίωσιν τοῦ
ἔλληνικου σπιτιοῦ ἢν δὲν ἐπιστήσῃ τὴν προσο-
χὴν του εἰς τὴν δημιουργίαν ἐνὸς ἑνίαιον ὅμι-

ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ ΚΙΓΚΛΙΔΩΜΑ ΤΟΥ ΑΓ. ΝΙΚΩΝΟΥ
ΕΝ ΣΠΑΡΤΗ: — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

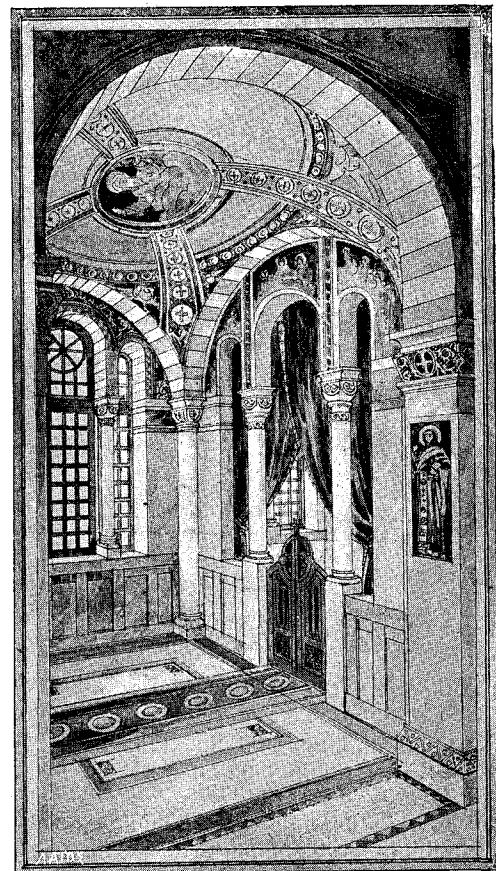
μοῦ τόσον ὡς πρὸς τὸ ὄλον ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰ μέρη οἰουδήποτε κτιρίου.

Ο Ζάχος μελετῶν διαρκῶς τὴν Ἑλληνικὴν φύσιν καὶ τὰς Ἑλληνικὰς παραδόσεις δὲν ὕπησε περιοδεύων ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ν' ἀποταμεύσῃ γνώσεις πολυτίμους. Ἐξετάζων διὰ τῆς τέχνης τὴν ζωὴν τοῦ Ἑλληνος μέσω τῶν αἰώνων, ζητεῖ νὰ δημιουργήσῃ τύπον Ἑλληνικοῦ χυθμοῦ σύμφωνον μὲ τὸ κλῖμα μας, ἀπηλλαγμένον ὅλων ἔκεινων τῶν ἐλαττωμάτων μὲ τὰ δόποια ἡ τέχνη τοῦ βιορᾶ ζητεῖ νὰ κατακτήσῃ τὴν ὁραιάν πατοΐδα μας.

Ἐν ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔογα τοῦ καλλιτέχνου τὸ δόπιον ἐντὸς δὲ λίγου θά ὤδουν ἐγειρόμενον οἱ μετ' ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦντες τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν εἶνε καὶ ὁ ἐν Σπάρτῃ ναὸς τοῦ Ἅγιου Νίκωνος.

Ο ναός οὗτος είναι ἔργον πρωτότυπον. Δὲν ἐμψήθη ὁ ἀρχιτέκτων ἄλλας ἐκκλησίας ἄλλ' ἐμελέτησεν κατὰ βάθος τὴν ἐκκλησιαστικὴν παραδοσίν καὶ τὸ περιβάλλον διὰ νὰ δημιουργήσῃ μίαν ἐκκλησίαν βιζαντινοῦ τύπου διὰ τοὺς συγχρόνους του. Ο ναός οὗτος ἐνῷ ἔξινπτηρετε τὴν θρησκείαν, παρέχει καὶ ὅλην τὴν ἀνετον μεγαλοπέπειαν ἐλευθέρων πολιτῶν ὑμνούντων τὸ θεῖον

“Η ἐκκλησιαστικὴ τέχνη ἡ κολούθησε καὶ αὕτη τὰς τύχας τοῦ Ἐλληνισμοῦ. Κατὰ τοὺς πρώτους

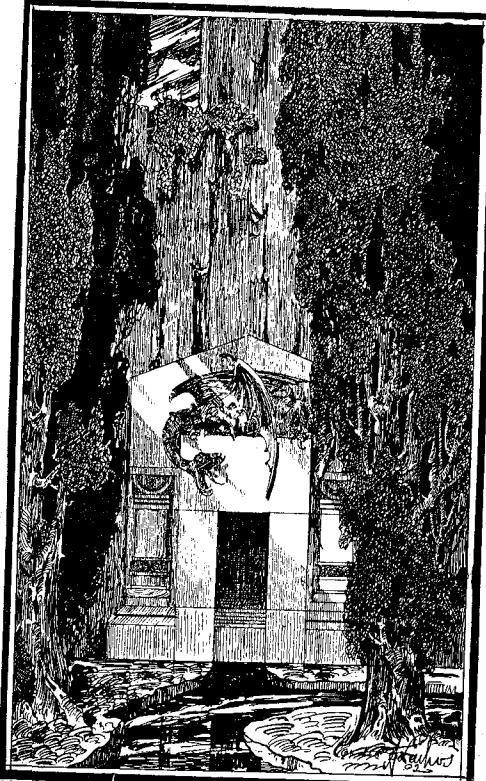

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΙΟΥ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

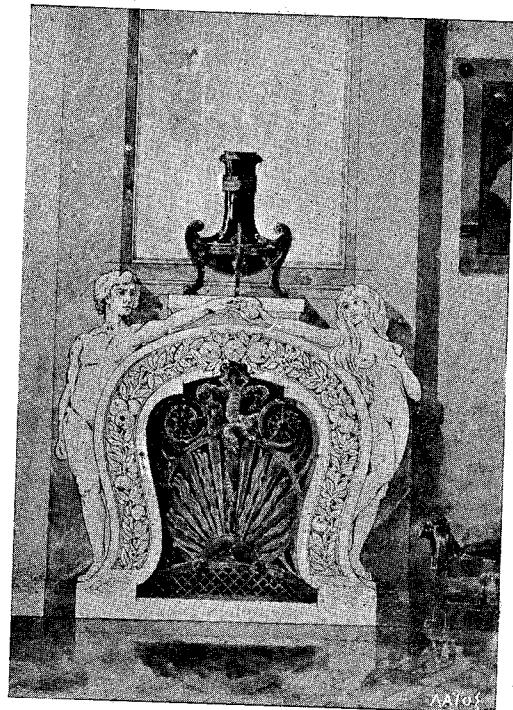
μνησιν τῶν ὁραιοτέρων βυζαντινῶν ναῶν τῆς παραδόσεως. Ἰδού διατί καὶ ἡ γνωμοδότησις τῆς διὰ τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον ἐπιτροπῆς ἀποφαίνεται «ὅτι ἡ παρὰ τὸν ἀρχιτέκτονος Ζάχου συνταχθεῖσα μελέτη, οὐ μόνον εἶνε ἡ ἀριστὴ πασῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως τυγχάνει μελέτη, ἀρτία καὶ πλήρης, βυζαντινοῦ ναοῦ».

Ἡ καλλιτεχνικὴ ἐν τούτοις ἰδιοφυῖα τοῦ Ζάχου παταφαίνεται μὲ δλην τὴν ἔντασιν αὐτῆς εἰς τὴν ἀρμονίαν τῶν χρωμάτων.

Τὸ χρῶμα εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν πηγάδει πρῶτον μὲν καὶ κυρίως ἀπὸ τὰς ὄλας ἢ θὰ μεταχειρισθῇ ὁ ἀρχιτέκτων, πέτρα, μάρμαρον,

ΣΚΙΤΣΟ ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΣ Α. ΖΑΧΟΥ

ΕΣΤΙΑ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

ξύλον, σίδηρος, χαλκὸς κλπ. καὶ δευτερον ἀπὸ τὴν διακοσμητικὴν καλαισθησίαν αὐτοῦ.

Ο Ζάχος εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸν εἶνε ἀληθῆς ἀριστοτέχνης. Ὁλίγοι ἀρχιτέκτονες γνωρίζουν τὴν σημασίαν τὴν δποίαν ἔχει διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τὸ χρῶμα, ψυθμιζόμενον ἀναλόγως τῆς ὄλης ἐκάστου μέρους. Πολλάκις ὁ ἀρχιτέκτων εὑρισκόμενος ἐν ἀμπηκανίᾳ, ἐκάλυψε δι' ἐλαιοβαρῆς δλόκληρον ἐπιφάνειαν φυσικῶν μαρμάρων καὶ τάναταν, ἀπειμηθῇ δι' ἐλαιοχρωμάτων μάρμαρον ἢ ξύλον εἰς μέρη τὰ δποῖα ἐπρεπε νὰ εἴνε ἀπλῆ ἐπιφάνεια τοίχου.

Ο Ζάχος, φύσει καλλιτέχνης μᾶς δίδει τὴν ἐλπίδα δτὶ θ' ἀποβῆ δ σπουδαιότερος παφάγων τῆς παρὸν ἡμῖν ἀναβιώσεως τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

ΘΩΜΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

γλύπτης

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΝΕΟΤΟΥΡΚΟΙ

Ο ταν δ Σουλτάνος πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν νεοτούρκων ἔχορήγησεν εἰς τὸν Ὁθωμανικὸν λαὸν τὸ Συνταγματικὸν πολίτευμα, ἐκ τῶν ἐθνοτήτων ἐκείνη ἥτις ὅμεσως ἐνθουσιάσθη καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔδραιώσιν τοῦ νέου πολιτεύματος ἥτο ἡ Ἑλληνικὴ. Εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὸ φιλελεύθερον, πλέον ἐκπολιτιστικὴν καὶ φιλελεύθερον, καὶ ὡς φιλοενοῦσαν ἐπὶ τῆς μητρώας γῆς τοὺς τουρκικοὺς πληθυσμούς, δὲν τὰς εἴδομεν μέχρι τοῦδε, οὔτε ὑπάρχει ἐπλὶς νὰ τὰς ἴδωμεν εἰς τὸ μέλλον. Εἶνε δὲ δόδυνηρὸν πῶς οἱ ἐν Ἀθήναις μὲ τὸν ἀκρατον φιλοτουρκισμὸν των, πιστεύουν ἀκόμη εἰς μίαν τοιαύτην σύμπραξιν καὶ συνεργασίαν. Φιλελεύθερον ἔθνος τὸ Ἑλληνικὸν ἐκ κληρονομικότητος, ἐπίστευσεν δτὶ χάριν τῶν κοινῶν συμφερόντων οἱ νεότουρκοι ὡς πρόδομοι νέων ἰδεῶν θὰ είχον τὴν διορατικότητα ν' ἀντιληφθοῦν τὰ πράγματα οία εἴνε, καὶ δτὶ θὰ είχον ἀπορρίψη τὸν παλαιὸν ἀνθρωπὸν. Δυστυχῶς αὐτὸ δὲν εἴνε δυνατὸν νὰ γίνῃ, οὔτε σήμερον ἀλλ' οὔτε αὖδιν, διότι οἱ νεότουρκοι δὲν είναι, οὔτε φύσει ἀλλ' οὔτε θέσει φιλελεύθεροι. Δι' αὐτοὺς τὸ νέον πολίτευμα εἶναι ἀλλαγὴ ἐξωτερικοῦ ἐνδύματος δχι καὶ ψυχῆς. Μὲ ἀλλούς λόγους δι' δσους γνωρίζουν βαθύτατα τὸν τουρκικὸν χαρακτῆρα, ἥ μεταπολίτευσις εἶναι δτὶ «ἐθύμωσεν δ Μανωλίδς καὶ ἔβαλε τὰ δούχα ἀλλοιῶς».

***

Μερικοὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Εύρωπην ἀτυχῶς, ἥθελησαν νὰ παραληγίσουν τὴν ἐπελθοῦσαν πολιτειακὴν μεταβολὴν εἰς τὴν Τουρκίαν, μὲ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Ο παραληλισμὸς αὐτὸς ἀναμφιβόλως εἶναι ἐσφαλμένος. Η Γαλλικὴ ἐπανάστασις εἶχε θέσει τὰ συμφέροντα τῶν δλων ὑπεράνω τῶν συμφερόντων τῶν πολλῶν καὶ ἐδῶ ἔγκειται τὸ μεγαλεῖον τῆς, ἐνῷ ἥ ἐν Τουρκίᾳ μεταπολίτευσις δὲν φέρει τοιοῦτον χαρακτῆρα. Οι νεότουρκοι ἀνέγνωσαν τὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναπτύσσεως, δὲν ἐνεκολπώθησαν ὅμως τὰς ὑγιεῖς ἰδέας της, ἀφοῦ τὸ δνειρὸν των ἥτο νὰ θέσουν μόνον τὰ νεοτουρκικά των συμφέροντα ὑπεράνω τῶν συμφερόντων τῆς κλίκας τοῦ Γιλδίζ. Πέραν τούτου οὐδέν. Ως ἐκ τούτου δ' Ἑλληνισμὸς δικαιοῦται νὰ δυσπιστῇ εἰς δλας τὰς συνταγματικὰς ἐπαγγελίας τῶν νεοτούρκων. Ωσαύτως καὶ ἡ Εὐρώπη, «ἥ δποία κατὰ τὸν Ἀχμὲτ Ρίζα, ἔνα τὸν ἀρχιγῆν τοῦ νεοτούρκου κομιτάτου, ἐγκληματεῖ ἀπέναντι τῆς Τουρκίας ὡς προκαλοῦσα ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας καὶ μὴ συνεργαζομένη μετὰ τῶν νεοτούρκων πρὸς ἀναγέννησιν τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους». Ο Ἀχμὲτ Ρίζα ὅμως βλέπει τὰ πράγματα ὡς Τουρκος καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ τὸν μεμφθῇ.

Η Εύρωπη ἐν τούτοις ὡς στοιχεῖον ἐκπολιτιστικὸν «ἔγκληματεῖ μὴ καταλύουσα, ὡς ἔλεγεν τὸν Ὀδωμανικὸν Αὐτοκρατορίαν καὶ μὴ παραδίουσα χώρας καθαρῶς Ἑλληνικὲς εἰς τοὺς Ἑλλήνας». Διότι ἀναγέννησις τῆς Τουρκίας ἐφ' ὅσον αὕτη βασίζεται ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ νόμου δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ. Θὰ ἥτο ἐφικτὴ τοιαύτη ἀναβίωσις ἀν εἰλικρινῆς συνεργασίας Ὀδωμανῶν καὶ Ἑλλήνων ὅδηγει εἰς τὴν συναρχίαν τῆς αὐτοκρατορίας τὰ δύο στοιχεῖα Ἑλληνικὸν καὶ Ὀδωμανικόν. Τοιαῦται σκέψεις ὅμως δὲν ἐπεκράτησαν οὔτε θὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπεναντίας οἱ Νεότουρκοι, στερούμενοι πολιτικῆς πείρας, ἐσπεύσαν διὰ τῶν πρᾶξεών των καὶ μᾶς προειδοποίησαν πολὺ ἐνωρὶς περὶ τῶν παντούρωντικῶν των βλέψεων.

Ἄλλ' ἔνα ἔθνος ὅπως τὸ Τουρκόν, στερούμενον ἐκπολιτιστικὸν χυμοῦ καὶ θεοκρατούμενον ἀκόμη εἰς τὸν 200ν αἰῶνα, εἶνε πολὺ δυσχερὲς καὶ προαπαιτεῖται μεγίστη ψυχικὴ δύναμις διὰν ἀπορροφήσης καὶ συγχωνεύσης ἐν ἑαυτῷ ἄλλας φυλᾶς, πολὺ προδευτικότερας καὶ ἴδιως τὴν Ἑλληνικήν. Οἱ νεότουρκοι πιθανὸν νὰ κατώρθων τοῦτο μὲ τὴν πάροδον τῶν ἑτῶν, ἀν ἥδυναντο καὶ κατώρθωνταν πρῶτον νὰ θέσουν ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν ποδῶν των τὰς προλήψεις καὶ τὸν θρησκευτικὸν τῶν φανατισμόν, ὅστις σύνει κάθε λάμψιν διανοητικῆς αὐτοβουλίας, καθιστᾶ τοὺς ὁργανισμοὺς νωμόρους καὶ ἐμπνέει ἴδεωδη ἐντελῶς ἀνίδετα πρὸς τὴν ἔθνικὴν πρόοδον ἢ ὅποια ἐπιχειρεῖται αὐτενεργούς νοητικὰς δυνάμεις.

Μία τοιαύτη αὐτενέργεια καὶ πρωτοβουλία δὲν παρατηρεῖται εἰς τὸν Ὀδωμανικὸν λαόν, ὅστις ἀπὸ πεντακοσίων ἑτῶν ὀπέδειξεν ὅτι εἶνε ξένος πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ ἐβεβαίωσε διὰ τοῦ τρόπου τοῦ ζῆν καὶ τοῦ σκέπτεσθαι τοὺς περὶ ἐξελίξεως τῶν λαῶν ψυχολογικοὺς νόμους. Ἐβεβαίωσε μάλιστα διὰ τῆς πολιτείας τοῦ κάτι βαθύτερον ἀκόμη. «Οτι δὲ χαρακτήρος καὶ ἡ ἡμικὴ ὑπόστασις μερικῶν λαῶν προσεβλήθησαν ἀπὸ ἀνθεραπεύτους πληγὰς καὶ συνεπῶς ἡ δρᾶσις τῶν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον προσεγγίζει εἰς τὸ τέρμα τῆς, διότι ἐκεῖνο ὅπερ δημιουργεῖ τὴν εἰμαρμένην ἐνὸς λαοῦ, δὲν εἶνε μόνον ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ, οὔτε αἱ ἔξωτεραι περιστάσεις, ἀλλ' ὁ χαρακτήρος. Καὶ δὲ χαρακτήρος τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ εἶναι διάφορος τῶν ὄλλων λαῶν. Ωσαύτως καὶ ἡ νοητικὴ του κατάστασις. Ο Τούρκος παλαιὸς ἦ νέος, ἀν δὲν εἶνε ὁ Ἀχιμέτερος Μεμέτος μεθ' ὅλας τὰς διοισταυρώσεις του, ἐξ ἰδιοσυγχρονίας καὶ ἐκ παραδόσεως δὲν ἔχει οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἵστητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ο τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι εἰς αὐτὸν εἶνε στρεβλὸς καὶ δομοίσει ἐν πολλοῖς, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀρπαγῆς καὶ τοῦ ἀρχειν,

μὲ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ Ἀγγλοσάρκωνος. Ο θαυμάσιος δρισμὸς τοῦ Πλάτωνος δτὶ «Ἀρχὴ καλεῖται ἡ ἐπιμέλεια τοῦ παντὸς» εἶνε terra incognita διὰ τὸν Τούρκον. Καὶ διὰ νὰ βεβαιωθῇ κανεὶς περὶ τούτου, δὲν ἔχει παρὰ νὰ περιέλθῃ ὅχι ἐπὶ μακρὸν ὅλλα καὶ ἐπ' ἐλάχιστον τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ὀδωμανικῆς αὐτοκρατορίας διὰ νὰ ἴδῃ ὅτι δὲ λαὸς αὐτὸς ὅστις ἔχει πολὺν τρόπον λαῶν καὶ μᾶλλον ὡς ἀρχόμενος παρὰ ὡς ἀρχῶν τοῦ εἶνε ἐπιτεραμμένον πλέον ὑπὸ τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν νόμων νὰ ζῇ.

***

Ο πολὺς Μπυρούνφ, μέγας μελετητὴς τῶν Ασιατικῶν λαῶν, ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων» βαθυτάτην μελέτην κατὰ τὸ 1877 περὶ τοῦ Συντάγματος τοῦ ἐκπονηθέντος τότε ὑπὸ τοῦ Τούρκου πατριώτου καὶ πολιτικοῦ Μιδάτ. Ἐν αὐτῇ ἀνατέμνεται ὁ τουρκικὸς χαρακτήρος καὶ δι' ἀδιασείστων ἐπιχειρημάτων ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει ὅτι δὲ τοῦ Τούρκου εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἀγαθὸ τῆς ἴσοπολιτείας ἀφοῦ θεωρεῖ τὸν χριστιανὸν ὡς δύνατον ἐντεροντοῦ. Ἀποφαίνεται δὲ περὶ τοῦ βραχυβίου τοῦ τότε συνταγματικοῦ πολιτεύματος ὡς μὴ προσαρμοζομένου εἰς τὰ ἥμη καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ.

Τὸ αὐτὸν συμβαίνει καὶ σήμερον. Οἱ ἐνιαυτοί, βλέπετε, ἀντιγράφουν ἄλλήλους. Οἱ νεότουρκοι, ἀλλοὶ τὰ νεοθήρια ὡς τοὺς ἀπεκάλει σοφὸς φύλος μου ἐν Κωνσταντινούπολει, δὲν ἔννοοῦν οὔτε θέλουν τὸν ἀναγνωρίσοντας τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἴδιως τοὺς Ἑλληνας ὡς ἵσους καὶ τὰ αὐτὰ ἔχοντας δικαιώματα μὲ αὐτοὺς. Τὸ σύνταγμα τὸ ἔννοοῦν καὶ τὸ θέλουν μόνον δι' ἑαυτούς, καὶ δὲν δύνανται τὸν ἀντιληφθοῦν πῶς εἰς δῆλην αὐτὴν τὴν ιστορίαν ἀναμιγνύονται οἱ σύνοικοι λαοί. Ἄλλ' οἱ νεότουρκοι δὲν θέλουν νὰ ἐννοήσουν πολλὰ πράγματα οὐδὲν αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ψυχολογικοὺς νόμους οἵτινες διευθύνουν τοὺς λαοὺς καὶ καταδεικνύουν ὡς λέγει καὶ δὲ Gustave le Bon: «ὅτι ἡ παραδίσια τῶν μεγάλων αὐτοκρατοριῶν τῶν περιλαμβανούσων διαφόρους λαούς, τὰς σκέψεις των καὶ σωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀναμένουσαν αὐτοὺς καταστροφήν. Ἡ ζωὴ ἄλλως τε ἐνὸς λαοῦ καὶ ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ του εἶναι ἐνα πάλοῦν κάτοπτρον τῆς ψυχῆς του, εἶνε τὰ δρατὰ σημεῖα ἐνὸς ἀρράτου μὲν κόσμου ἀλλὰ πολὺ πραγματικοῦ. Τὰ ἔξωτερα συμβάντα εἶναι ἡ φαινομενικὴ ἐπιφάνεια τοῦ κρυμμένου μηχανισμοῦ ὅστις τὰ καθορίζει. Καὶ ἔξ αὐτῶν τῶν ἔξωτερων συμβάντων τὰ ὅποια καθ' ἐκάστην μᾶς παρουσιάζει δὲ τούρκικος λαός, δὲ Ἑλληνισμὸς ἔξαγει συμπεράσματα ἄτινα τὸν πείθουν ὅτι πρέπει νὰ

δυσπιστῇ εἰς τὰς νεοτουρκικὰς ἐπαγγελίας. Μᾶς ἐνώνουν βεβαιώσις πολιτικὰ συμφέροντα ἀλλὰ μᾶς χωρίζουν βαθύτατα διαφοραί, αἱ διετοῖς ὑφίστανται εἰς τὸν διανοητικὸν δργανισμὸν τῶν διαφόρων λαῶν καὶ αἴτινες ἔχουν ὡς συνέπειαν τοῦ νὰ βλέπωμεν τὸν ἔξωτερον κόσμον δι' ἐνὸς ἀνομοίου τρόπου. Καὶ εἶνε αὐτὰ τὰ αἴτια, βαθύτερα καὶ ἐπιστημονικώτερα, τὰ διοῖα πάντοτε ἔγεννηθη διὰ μίαν τοιαύτην εὐγενικὴν ἀποστολήν καὶ διὰ μίαν ὡς ἀρχόμενος παρὰ ὡς ἀρχῶν τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ οἰαν-

δήποτε σύμπραξιν μὲ τὸν τουρκικὸν λαόν, τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Τουρκίας δτὶς, ὡς διετύπωσε μετὰ τὸσης παρρησίας διακεκριμένος συνάδελφος κ. Κωνστ. Σπανούδης εἰς τὴν «Πρόοδον», θὰ ὑποστῇ μαρτυρικώτατα δλας τὰς αὐθαιρεσίας τοῦ κατακτητοῦ, θὰ κρατήσῃ δμως ὑψηλὰ τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλείου τοῦ Εθνους, καὶ θὰ τὰ καταστήσῃ σεβαστὰ μόνον μία τελείως ὀργανωμένη στρατιωτικῶς καὶ ναυτικῶς Ἑλλάς.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ ΔΑ ΒΙΝΤΣΙ

Ο ζωγράφος πρέπει νὰ κάμη τὴν προσωπογραφίαν ἔτσι, ποὺ νὰ δείχνῃ τὴν ψυχὴν τοῦ εἰκονιζομένου. Διαφορετικὰ τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου δὲν εἶναι ἔργον τοῦ ζωγράφου.

Μία ωραία ζωὴ περνᾷ. «Οχι καὶ ἔνα ωραῖον έργον τέχνης.

***

Ο Δά Βίντσι, ποὺν ἀρχίσῃ νὰ ζωγραφίζῃ μίαν εἰκόνα του, ἔκαμνε πρῶτα τὴν περιγραφήν, γράφων τὴν διάταξιν τῶν διαφόρων προσώπων του. Σώζεται εἰς τὰ δημοσιευθέντα ἀποσπάσματα καὶ τὰς σκέψεις του ἡ ἐπομένη περιγραφὴ τοῦ Μυστικοῦ Δελτνού:

Ἐνας, δὲν δημοσιεύεται τὸ ποτῆρι στὴν θέσιν του καὶ στρέφεται πρὸς τὸν πόλεμον ποὺ μιλεῖ.

«Ἄλλος πλέκει τὰ δάκτυλα τῶν χεριῶν καὶ μὲ τὰ φρύδια στητὰ στρέφεται πρὸς τὸν διπλανόν του.

Ο ἄλλος ἔχει τὰ χέρια ἀνοιχτά, καὶ δείχνει τὴν παλάμην σηκώνει τοὺς ώμους καὶ μένει μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό.

«Ἄλλος, στρεφόμενος, κρατεῖ μαχαῖρι καὶ ἀναποδογυρίζει ἔνα ποτῆρι ἐπάνω στὸ τραπέζι.

«Ἄλλος ακουμπά τὰ χέρια στὸ τραπέζι καὶ κυττάει. «Ἄλλος παίρνει ἔνα κομμάτι. «Ἄλλος σκύβει, καὶ βάζοντας τὸ χέρι ἐπάνω ἀπὸ τὰ μάτια προσπαθεῖ νὰ ἴδῃ ποιὸς μιλεῖ. «Ἄλλος τραβιέται πίσω ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σκύβει καὶ βλέπει ἐκεῖνον

ποὺ μιλεῖ μεταξὺ τοῦ τοίχου καὶ ἐκείνου ποὺ εἶναι σκυμμένος.

***

Τὸ ἀρνὶ εἶναι κατ' ἔξοχὴν ταπεινόν. Υποτάσσεται εἰς κάθε ἄλλο ζῶον καὶ ὅταν τὸ δίδοντα ὡς τροφὴν εἰς τὰ λεοντάρια, ἀφίνεται μὲ ὑποταγγὴν δημοσίαν πρὸς τὴν πάντα του. «Ἔτσι πολλές φορὲς τὸ λεοντάριον δὲν τολμᾷ νὰ τὸ σπαράξῃ.

***

Η πέτρα.—Μιὰ πέτρα ποὺ βρισκότανε ψηλά, στὴν ἀκρη μικροῦ χαριτωμένου δάσους, πάνω ἀπὸ ἔναν δρόμο γεμάτον ἀπὸ χαλκία, μέσα στὴν πράσινη χλόη καὶ στὰ λουλούδια τὰ μυριοχρωματισμένα, ἔβλεπε τὶς ἄλλες πέτρες ποὺ ἦταν ἀπάνω στὸν δρόμο ωιχμένες, καὶ ζήλεψε τὴν τύχη τους. «Τί θέλω ἐδῶ μέσα στὰ χορτάρια; Θὰ ζήσω μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες πέτρες, τὶς ἀδελφές μου». Καὶ καταραύησε στὴν μέση τοῦ δρόμου.

Ἐπέρασε λίγος καιρὸς καὶ εἶδε πώς δὲν εἶχε ήσυχα ἀπὸ τὰ ἀμάξια, ἀπὸ τὰ ἄλογα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς δλόκληρα κομμάτια.

Οταν χώθηκε στὴ λάσπη καὶ στὴ βρώμα τῶν ζώων, ἐκύτταζε περίλυπη τὸ μέρος ποὺ εἶχε ἐγκαταλείψει, τὸ μέρος ἔκεινο τὸ μοναχεμένο καὶ ήσυχο.

«Ἔτσι καὶ στὴ ζωὴ. Αφίνουν τὴ μοναξιὰ καὶ τὴ μελέτη καὶ ἔχονται νὰ κατοικήσουν στὴν πόλι, μέσα στὸν ὄχλο, μέσα σὲ χίλια κακά.

Γ' Απὸ τὸ βιβλίον Textes Choisis de Léonard de Vinci

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΟ 1908*

Γ'. ΜΟΧΛΟΣ

Ο Αμερικανός αρχαιολόγος κ. R. Seager είχεν επιχειρήσει κατά τὸ παρελθόν ἔτος δοκιμάς τινας ἐν τῇ νησῖδι Μόχλῳ καὶ είχεν ἔξαριθμει τὴν ὑπαρξίν προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ, ἐφέτος δὲ ἐπετέλεσε τὴν ἀνασκαφὴν ἦτις ἔδωκε λαμπρὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ μικρὰ νῆσος Μόχλος κεῖται ἀνατολικώτερον τῆς Ψείρας καὶ εἶναι βραχώδης ἔχουσα περιφέρειαν ἐνὸς περίπου μιλίου ἀγγλικοῦ καὶ ἀπέχει τῆς στερεᾶς κατὰ τὴν παραλίαν τῶν χωρίων Λάστρου, Τρουλλωτῆς καὶ Σφάκας διλγάτερον τῶν 200 μέτρων. Ἐκ τῆς ὑφάλου, ἦτις ὀλίγον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης δίκηιε ἀπὸ τῆς νησίδος πρὸς τὸν ἀπέναντι μικρὸν ὄρμον τὸν καλούμενον ἐπίσης Μόχλον, φαίνεται ὅτι ἦτο ποτὲ καὶ δὴ κατὰ τὴν Μινωϊκὴν ἐποχὴν συνδεμένη πρὸς τὴν στερεὰν ἀποτελοῦσα μικρὰν χερσόνησον.

Ἡ πόλις κατῳκεῖτο κατὰ τὴν πρώτην πρωτομινωϊκὴν ἐποχὴν καὶ ἔξηκολούθει ὑφισταμένη μέχρι τῆς πρώτης Μεσομινωϊκῆς, δὲ κατεστράφη. Ἀνεκτίσθη δὲ πάλιν κατὰ τὴν τρίτην Μεσομινωϊκὴν. Ὁμοιάζει πρὸς τὰς πλησιοχώρους πόλεις Ψείρας καὶ Γουρνιδῶν. Τὸ μέρος κατῳκήθη καὶ κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν, καὶ διὸ τοῦτο ἐβλάβησαν πολὺ τὰ ἀρχαῖα κτίρια καὶ ἡφανίσθησαν τὰ ἐν ταῖς οἰκίαις πράγματα, διὰ τοῦτο καὶ δίλγα ἀρχαῖα ενδέθησαν ἐντὸς τοῦ συνοικισμοῦ. Τὰ σημαντικώτερα εἴναι τὰλαντον χαλκοῦν ὅμοιον καθ' ὅλα πρὸς τὰς Ἀγίας Τριάδος, τέσσαρες δρεγχαλκίναι λεκάναι καὶ τινες μεγάλοι τρίωτοι ἀμφορεῖς (πίθοι) τοῦ λεγομένου ἀνατορικοῦ ρυθμοῦ.

Πολλῷ σπουδαιότερα ἀποτελέσματα παρέσχε τὸ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς νῆσου ἀποκαλυφθὲν νεκροταφείον τῆς δευτέρας καὶ τρίτης Πρωτομινωϊκῆς ἐποχῆς καὶ τῆς πρώτης Μεσομινωϊκῆς.

Οἱ εὑρεθέντες τάφοι εἴναι δύο εἰδῶν, ἦτοι κατιστοὶ θαλαμοειδεῖς καὶ κάθετοι θηκοειδεῖς τοῦ Κυκλαδικοῦ τύπου. Ἐκαθαρίσθησαν τὸ ὅλον 24, ὃν οἱ ἔξ οἱ μεγαλύτεροι ἀνήκοντες, ὡς φαίνεται, εἰς τὰς ἡγεμονευούσας ἥ πλουσιωτέρας οἰκογενείας τῆς πόλεως, περιείχον πολλὰ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ πολυάριθμα μικρὰ κομφότατα ἀγγεῖα ἐκ μαρμάρου καὶ ἀλαβάστρου πολυχρώμων καὶ διαφόρων ἀλλων κροκαλοπαγῶν λίθων. Τὰ χρυσᾶ οἰνομάτα εἴναι καρφίδες κόμης μὲ κεφαλὴν ἔχουσαν σχῆμα ἀνθοῦς μαργαρίτας, διαδήματα μὲ χαρακτάς παραστάσεις ἥ μὲ γεωμετρικὴν διακό-

σμησιν, ἀλυσίδια λεπτότατα, ἀφ' ὧν ἔξήρτηνται φύλλα καὶ ἄλλα κοσμήματα εἰς γεωμετρικὰ σχῆματα. Ἐπειτα συνελέγουσαν ψῆφοι περιδεραίων ποικιλόσχημοι ἐκ χρυσοῦ κρυστάλλου καὶ πολυτίμων λίθων. Ἐκαστος τῶν τάφων περιείχε τὰ ὅστα πολλῶν νεκρῶν. Οἱ μικρότεροι περιείχον ἀριθμόν τινα ὡραίων λιθίνων ἀγγείων καὶ χρυσῶν κοσμημάτων. Οἱ τάφοι τῆς Μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς ἀνήκον εἰς πτωχοτέραν τάξιν ἀνθρώπων.

Εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ λόφου καὶ ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν ὑπεράνω τῶν Πρωτομινωϊκῶν τάφων ενρέθη ὀριθμὸς παιδικῶν μνημάτων ἀνηκόντων εἰς τὴν τρίτην Μεσομινωϊκὴν καὶ τὴν πρώτην Υστερομινωϊκὴν. Τὰ ὅστα πολὺ μικρῶν παιδίων εὐρίσκοντο ἐντὸς χρωματιστῶν πίθων τοποθετημένων ἀνω κάτω ἀεταὶ ταφαὶ αἴται ἥσαν κατὰ κανόνα πτωχαὶ, ἀλλ' ἔξ ἐνὸς ἐκ τούτων, δοτις εἶχε καταστραφῆ διὰ τῆς ἀπογυμνώσεως τοῦ ἑδάφους, προέρχεται λαμπρὸς χρυσοῦς σφραγιστικὸς δακτύλιος θαυμασίας διατηρήσεως τοῦ γυνωστοῦ εἰδῶν εἰς τῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν καὶ τῶν Καλυβίων παρὰ τὴν Φαιστόν. Ὁ δακτύλιος φέρει εἰς τὴν σφρενδόνην ἔγκρουστον ψηφευτικὴν σκηνήν. Θεοὶ ἐνδεδυμένη κατὰ τὸν μυκηναϊκὸν συρμὸν κάθηται ἐντὸς πλοίου ἔχοντος σχῆμα θαλασσίου δράκοντος, οὗ διακρίνονται σαφῶς ἡ κεφαλή (ποφδα) καὶ ἡ οὐρὰ (πρύμνη). Παρὰ τὴν θεὰν ἐντὸς τοῦ πλοίου εὑρηται τὸ ιερὸν δένδρον ὑπερέχον δικτυωτοῦ δρυφάκτου. Τὸ πλοῖον ἵσταται παρὰ τὴν ἀκτήν, διόπου εἰκονίζεται ιερὸν στυλωτὸν (pillar Shrine), πρὸς τὸ διποίον κάμνει σχῆμα ἥ ἐν τῷ πλοίῳ γυνῆ. Εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ δακτυλίου φαίνεται διπλοῦς πέλεκυς καὶ δύο ἄλλα σύμβολα, ὃν ἡ σημασία δὲν εἴναι σαφής.

Δ'. ΚΑΛΑΘΙΑΝΑ

Ο θολωτὸς τάφος. — Ο συνοικισμός.

Δαπάναις τῆς Κρητικῆς Κυβερνήσεως ἀνέσκαψα καὶ ἐκαθάρισα θολωτὸν τάφον Πρωτομινωϊκῆς ἐποχῆς παρὰ τὸ χωρίον Καλαθιανὰ εἰς θέσιν Τροχάλους μίαν ὡραῖαν ΒΔ. τῆς Γόρτυνος καὶ οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῶν Κουρτῶν.

Τὸν τάφον εὔρον τυχαίως οἱ χωρικοὶ πρὸ 55 ἑτῶν καὶ σκάψαντες αὐτὸν διήρπασαν τὰ πολυάριθμα χρυσᾶ ἀντοῦ κοσμήματα καὶ ἡφανίσαν τὰ λοιπά αὐτοῦ κτερίσματα.

Ο τάφος διατηρεῖται κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου τῆς περιφερείας του. Ἐχει διάμετρον 9,50 μέτρων καὶ διατηρεῖται μέχρι ὑψους 2,50 μέτρων τὸ πάχος τοῦ περιφερούν τοίχου εἴναι δύο μέτρα.

Ἡ εἶσοδός του δὲν ἔσωθη, ἐπειδὴ κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ενδίσκετο εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ διποίον κατεστράφη ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομίας, τὸ σχέδιον εἶναι ἐντελῆς τὰ αὐτὰ πρὸς τοὺς ἄλλους θολωτοὺς τάφους τοὺς διποίους ἔχοντας ἀνασκάψει εἰς Κουμάσαν καὶ τὸ πέριξ. Ὁστά συνέλεξα ἀφθονα ἐντὸς τῶν χωμάτων, οὐδὲν ὅμως ἔχοντας παρετήρησα ἐν αὐτοῖς.

Τὰ διαλαμόντα τὰς ἔρεύνας τῶν χωρικῶν πράγματα, τὰ διποία εὐρόν ἐπιμελῶς κοσκινίσας τὰ χώματα, εἶναι μικρὸν πέλιον χρυσοῦν, σύρια χρυσοῦν ἴσως σιρκωτήρος κόμης, ἐτερον κόσμημα χρυσοῦν δικτυωτόν, δύο μεγάλαι ψῆφοι περιδεραίου χρυσαῖ, ὃν ἡ μία κυλινδρικὴ κατὰ τὸ σχῆμα διακοσμεῖται ὑπὸ λεπτοτάτων σπειροειδῶν ἐπιβλημάτων. Συνέλεξα πρὸς τούτοις δέκα σφραγίδας ἔξ ἐλέφαντος, δύν μία μὲν ἔχει σχῆμα λέοντος ἵσταμένου, ἄλλη εἶναι τρίτλευρος μὲ παραστάσεις καὶ εἰς τὰς τρεῖς πλευράς της πτωχαῖς καὶ ἀπέντας μικρούς ποδούς, τὰς τρεῖς πλευράς της πτωχαῖς καὶ τὰς τρεῖς πλευράς της πτωχαῖς.

Ἐπειδὴ τὰς δύο μεγαλυτέρας οἰκίας οἱ ἐπιφανέστεροι ἔξωτεροι τοίχοι εἶναι κτισμένοι διὰ μεγάλων εἰργασμένων τετραγώνων ὅγκολιθων κατὰ δόμους δρίζοντιος σχεδὸν κανονικούς (εἶδος Ισοδομικῆς οἰκοδομίας) ἀλλ' ἔχουσι τοῦτο τὸ χιρακτηριστικόν, διὰ δέντρων της ζητεούμενης κατ' θρήνας γωνίας, δύπος δηλ. οἱ τοίχοι τῆς δυτικῆς αὐλῆς τῶν Ἀναπτύχων Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ. Ἐκ τούτου ἐπειδὴ διὰ δριτεκτονικὸν ὑπὸ σύστημα συνειμένετο δύλι μόνον εἰς τὰς τρεῖς πλευράς της πτωχαῖς καὶ εἰς τὰς τρεῖς πλευράς της πτωχαῖς.

Ε'. ΑΓΙΟΣ ΤΙΤΟΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ—ΤΥΛΙΣΟΣ

Ο ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Χατζιδάκης ἔξηκολούθησε καὶ ἔφερε σχεδὸν εἰς πέρας τὴν ἀνακάθαρσιν τοῦ σπουδαίου Βυζαντιακοῦ μνημείου τῆς Κρήτης ἥτοι τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀποστόλου Τίτου ἐν Γόρτυνι. Τὸν καθαρισμὸν τοῦ ναοῦ εἶχεν ἀρχίσει πρὸ ἐτῶν δι. Gerola δὲ πατεσταλμένος τοῦ Ἐνετικοῦ Ἰνστιτούτου, ἔξηκολούθησα δὲ ἀμέσως κατόπιν ἐγώ. Τὰ τεμάχια τῶν πηλίνων ἀγγείων τὰ ενρέθητα ἐντὸς τοῦ θολωτοῦ τάφου δεικνύουσιν διὰ αἱ ταφαὶ εἰς αὐτὸν ἐγένοντο κατὰ τὴν δευτέραν καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ περίτεχνα γραμμικὰ σπειροειδῆ καὶ ματανδρικὰ σχῆματα, ἥ δὲ τρίπλευρος φέρει αἴγαγρον εἰς τὴν μεγαλυτέραν πλευράν.

Ενδέθησαν ἀκόμη ἐντὸς τοῦ τάφου πέντε μικρὰ τριγωνικὰ χαλκᾶ ἔγχειριδία καὶ δύο ἐπιμήκη. Τὰ τεμάχια τῶν πηλίνων ἀγγείων τὰ ενρέθητα ἐντὸς τοῦ θολωτοῦ τάφου δεικνύουσιν διὰ αἱ ταφαὶ εἰς αὐτὸν ἐγένοντο κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην Πρωτομινωϊκὴν ἐποχήν, εἰς δὲ μικρὸς πολύχρωμος κύαθος εἴναι Μεσομινωϊκὸς (I).

Ἀμέσως παρὰ τὸν θολωτὸν τύφον ἐκτείνεται διὰ συνοικισμὸς τοῦ διποίου ὡς κοινοτάφιον ἔχοντι σύμενον πιθανώτατα ἥ θολός. Μολονότι τὸ μέρος ἔχει καλλιεργηθῆ καὶ τὸ ἔδαφος ἔχει ἀναμοχλευθῆ, καὶ ἐκ τῆς κατεδαφίσεως τῶν ἀρχείων κτιρίων ἐπεσωρεύθησαν μεγάλοι σωροὶ λίθων, ἔξ οὗ ἡ θέσις καλεῖται Τροχάλου, ἐν τούτοις καὶ ἐκ τῶν σωζομένων ἐν μέρει ἐρειπίων καὶ ἐκ τῆς ἐκτάσεως τούτων καὶ τῶν τροχάλων δύνανται τὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκιῶν τοῦ συνοικισμοῦ 100-150.

Ἀνέσκαψα καὶ τινας ἐκ τῶν μᾶλλον σωζομένων οἰκιῶν καὶ μάλιστα δύο ἀρκετά μεγάλας ὑπὸδιαιρουμένας εἰς πλείονα δώματα. Τὰ ενρέθητα ἐν ταῖς οἰκίαις δίλγα ἀκέραια πήλινα ἀγγεῖα καὶ τὰ τεμάχια αὐτῶν εἴναι κατὰ τὸ πλείστον Μεσομινωϊκά (I), πολὺ δὲ δίλγα Πρωτομινωϊκά, οὐδὲν δὲ Υστερομινωϊκόν. Ἐκ τούτου ἐπειδὴ διὰ διακατείσθησαν τοῖχοι Κρήτης μηνὶ Οκτωβρίῳ 1908.

(Ἐν Ηρακλείῳ Κρήτης μηνὶ Οκτωβρίῳ 1908.)
ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΕΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

* «Παναθηναϊα» 31 Οκτωβρίου.

ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ*

Καὶ δυστυχῶς τὰ ἔνεκα ἀμαθείας παραδείγ-
ματα καταστροφῆς βιβλίων δὲν εἶναι δόλγα.¹⁰ Ο
μαρκήσιος δὲ Βίλενά, δὸν Ἐρρίκος τῆς Ἀραγώ-
νος (1384 — 1434) διάσημος ποιητὴς καὶ λόγιος
Τσπανός, εἰς τῶν θεμελιωτῶν τῆς καστιλλιανῆς
ποιησεως, χάρις εἰς τὰς δαπάνας καὶ τὴν ἐπιμέ-
λειάν του εἶχε σχηματίσει ἀξιόλογον βιβλιοθή-
κην, ὃπου παρὰ τὰ ἔργα φωτισμῶν τῆς ἐποχῆς
ἐκείνης διεκρίνοντο πολλὰ βιβλία φιλοσοφικῶν
ἔρευνῶν καὶ μαγείας, διότι ὁ Τσπανός αὐτὸς λό-
γιος ἥσχολειτο ἴδιαιτέρως εἰς τὴν μελέτην τῶν
ἀποκρύφων ἐπιστημῶν καὶ τῆς θαυματοποιίας,
συμφώνως μὲ τὰς ἰδέας καὶ τὰ ὀνειροπολήματα
τῶν χρόνων του. Μετὰ τὸν θάνατόν του, ὁ βασι-
λεὺς τῆς Καστιλλῆς ᾿Ιωάννης ὁ Β', ἥρπασε τὴν
βιβλιοθήκην του, τὴν δποίαν φορτώσας εἰς δύο
μεγάλα ἀμάξια ἀπέστειλεν εἰς τὸν πνευματικόν
του δομινικανὸν ἱερέα Λόπτε δὲ Βαρριέντος, ὅπως
τὴν ἔξετάσῃ. Ο ἄγιος οὗτος πατήρ, ἀμαθέστατος,
μη ἔχων οκοπόν νὰ ἀνησυχήσῃ τὸν νοῦν του μὲ
τοιαύτην ἐργασίαν, προύτιμησεν ἀντὶ νὰ τὰ ἔξε-
τάσῃ νὰ τὰ καύσῃ!

Οι ιεραπόστολοι, οίτινες ἔζεχύθησαν εἰς τὸν νέον κόσμον τὴν ἐπαύριον τῆς ἀνακαλύψεώς του (1492), προεκάλεσαν πολυαριθμούς καταστροφὰς φιλολογικῶν καὶ ἴστορικων μνημείων τόσῳ μᾶλλον ἀνεπανορθώτους, καθόσον τὰ ἐπίσημα αὐτὰ ἔγγραφα τὰ ἀπολεσθέντα ἦσαν τὰ μόνα, τὰ δοποῖα ἥδυναντο νὰ μᾶς μυήσουν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἴστορίαν τῶν ἀρχαίων λαῶν τῶν χωρῶν ἐκείνων. Ἐπειδὴ παρωχημένα γεγονότα — λέγει ὁ Ρόβερτσον ἐν τῇ «Τίσορίᾳ τῆς Ἀμερικῆς» — διετηροῦντο παρὰ τοῖς Μεξικανοῖς δι' ἀπεικονίσεων ἔγχοδωμάν· ἐπὶ περγαμηνῶν, ἐπὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ ἐπὶ φλοιῶν δένδρων, οἱ πρῶτοι ιεραπόστολοι, ἀνίκανοι νὰ ἔννοήσωσι τὴν σημασίαν τῶν ἀπεικονισμάτων τούτων καὶ ξενιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀλλοκότων σχημάτων αὐτῶν, ἔθεωρον ταῦτα ὡς εἰδωλολατρικὰ μνημεῖα, τὰ δοποῖα ἔπειτε νὰ καταστρέψουν, ὅπως διευκολύνουν τὸν προσηλυτισμὸν τῶν Ἰνδῶν. Διαταγῇ δὲ τοῦ Ἰωάννου δὲ Ζουμαρόγκα, φραγκισκανοῦ, πρῶτου ἐπισκόπου τοῦ Μεξικοῦ, συνήθροισαν δла τὰ ἀρχεῖα τῆς ἴστορίας τοῦ Μεξικοῦ καὶ τὰ ἔτυχορόλησαν. Καὶ οὕτω ἔνεκεν τοῦ φανατικοῦ ζῆλου τῶν πρώτων τούτων ιεραποστόλων ἀπωλέσθη ἔξι δλοιάρχους πᾶσα πληροφορία περὶ παρωχημένων γεγονότων, τὰ δοποῖα ἦσαν χαρογμένα ἐπὶ τῶν βαναύσων τούτων μημείων

δραγμένα επί των βαναύσων τούτων μηνημέων.
'Άλλ' ἀν δικαιούσεις οὗτοι τοῦ Χριστιανισμοῦ
ἐπέφερον τοιαῦτα καταστρεπτικά ἀποτελέσματα
εἰς τὰς ἀγριάς χώρας, εἰς τὰς δυοῖς εἰσέθυσαν,

δὲν ἔσχον διλιγώτερα οἱ πρῶτοι ἀπόστολοι τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς ἀναφέρων εἰς τὰς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» κεφ. 19^ο, περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τὸ δόπιον εἶχε τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἐφεσον γράψει : «Ὑπῆρχον ἐκεῖ (ἐν Ἐφέσῳ) πλεῖστοι ἐκ τῶν ἔξασκουντων τὰς περιέργους τεχνας, οἵτινες ἐκόμισαν τὰ βιβλία των και τὰ ἔκανσαν ἐνώπιον διλόν, δταν δὲ ὑπελόγισαν τὴν ἀξίαν των εὑρον, δτι αὕτη ἀνήρχετο εἰς πεντήκοντα χιλιάδας ἀργυρᾶς δηνάρια.» Ἀναμφιβόλως τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων τούτων ἦσαν τῆς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας, τῆς ἀλχημείας, τῆς μαγείας καὶ μαγγανείας, καὶ κατεστράφησαν ἀκριβῶς παρ' ἐκείνων, οἵτινες θύματα ὅντες τῆς διανοητικῆς πλάνης των, ἡδύναντο οὐχ ἥττον νὰ ὕστιν — ὡς λέγει καὶ ὁ Λουδοβίκος Λαλάν — λίαν ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς πρώτους Χριστιανούς. Ἐπὶ πλέον καὶ ἄν διέφευγον τότε τὸ πῦρ, οὐδὲν θὰ ἐφθανε μέχρις ἡμῶν, διότι κανὲν χειρόγραφον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν διεσώθη ἔως σήμερον. Καὶ ὅμως προξενεῖ λύπην, δταν ἀναλογισθῇ τις δτι βιβλία, ὃν ἡ ἀξία ἀνήρχετο εἰς 50 χιλιάδας δηναρίων, τούτεστι περὶ τὰς 482,000 οτιμερινῶν φράγκων, ἔχοντις μεντον διὰ νὰ ἀναφθῶσι πυραὶ φράγκων. Πόσα είκονογραφημένα βιβλία τῶν ἐθνικῶν, τῆς λατρείας τοῦ διαβόλου, τῶν ὄφεων ἢ τοῦ ἡλίου ἢ ἄλλων ἀρχαϊκῶν θρησκευτικῶν συστημάτων, τῆς ἀρχεγόνου ἀστροολογίας, τῆς χημικῆς ἐπιστήμης, τί πλῆθος δεισιδαμάτων παρατηρήσεων, τὰς δόπιας ἀποκαλοῦμεν σήμερον λαογραφίας (Folk-Lore) συλλεγεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀγνωστῶν, τῶν Περσῶν, τῶν Ἑλλήνων, δὲν πιπλέσθησαν. Τὰ ἐρείπια τῆς Ἐφέσου δεικνύουν ἡν ὀρχαίαν ὑπαρξίαν μιᾶς τῶν μεγαλειέρων σόλεων, μὲ δραῖα καὶ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήσατα, ἐλευθέρας καὶ αὐτοδιοικουμένης. Ἔκει τὰ αγικὰ ἔγγραφα ἔθεωροῦντο πολυτιμότατα καὶ φράσα, παρὰ δὲ τὰς ἀπειρούς μεταλλαγδὲς θρησκευτικῶν δοξασιῶν τῶν πρώτων Χριστιανῶν, ἡ Ἐφέσια γοάμματα, μικροὶ κύνινδροι, ἐπὶ τῶν ποιών ἦσαν γοαμμέναι μαγικαὶ φράσεις, ὑπῆρχαν τὸ ἀντικείμενον σημαντικὸν ἐμπτορίουν μέχρι τοῦ 4^{ου} αἰώνος, χρησιμεύοντα ὡς προφυλακτήρια κατὰ τῆς βασκανίας. «Ολα ταῦτα ἐρόφηταν εἰς τὸ πῦρ, δταν οἱ εὐγλωττοι λόγοι τοῦ λαύλου ἐπεισαν τοὺς Ἐφεσίους περὶ τῆς θρησκευτικῆς των πλάνης. Φαντασθῆτε μίαν εὐρυτήν πλατείαν — γράφει ὁ William Blades — φριστοιχουμένην ἀπὸ καλλιμάρμαρα κτίσια, ενδιομένην πλησίον τοῦ περιφήμου ναοῦ τῆς οτεμίδος. Ἐπὶ τίνος ἀναβάθμον, δχι πολὺ ηλοῦ, τόσου ὅμως, ὕστε νὰ δεσπόζῃ τοῦ πλήντος, ὁ Ἀπόστολος ὅμιλει μετὰ δυνάμεως καὶ

πάθοντας κατὰ τῆς δεισιδαιμονίας καὶ εἰδωλολατρείας τοῦ λαοῦ τούτου. Τὸ ἀπειρον πλήθος, τὸ δόπιον πρώτην φορὰν ἀκούει τοιούτους φλογεροὺς λόγους, κορέμεται ἀπὸ τὰ χεῖλη του, καὶ ὅταν λήγῃ ἡ ὁμιλία, Ἰουδαῖοι καὶ Ἐθνικοί, ἥλεκτροι σιμένοι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τὴν εὐγλωττον καὶ πειστικήν, τρέχουν καὶ ρίπτουν εἰς τὰς ἐκεῖ πλησίον ἀνημμένας πυρὰς ἀνυπολόγιστον ἀριθμὸν τῶν κυλίνδρων τούτων, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ βιβλίον ἐκείνων τῶν χρόνων. Ἡ αὐτὴ τύχη ἐπεφυλάχθη καὶ διὰ τὰ ιστορικὰ καὶ φιλολογικὰ μνημεῖα τῶν Περουβιανῶν.

Τῷ 1549 δὲ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος δὲ 7^{ος} ἔξεδωκε διατάγμα παραγγέλλων τὴν καταστροφὴν τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν ἔργων, ὑπονοῶν πρὸ πάντων ἐν τῷ διατάγματι τούτῳ τὰ χειρόγραφα, οἵαδηποτε καὶ ἀνήσκαν, τῶν ὅποιών αἱ διὰ χρυσοῦ, ἀργυροῦ καὶ πολυτίμων πετραδίων πελοπικαὶ μέναι βιβλιοθεσίαι ὑπεξέκαιον τὴν πλεονεξίαν. Μίαν ἡμέραν ἤναψαν πυρὸς ἐν Ὁξφόρδῃ ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς ἀγορᾶς καὶ ἔργοι- φαν εἰς αὐτὰς πολύναριθμα μεγάλης ἀξίας βιβλία. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἀιδελβέργης, ἡ ἐπονομα- σθεῖσα Βιβλιοθήκη Παλατίνα, ἐδοκίμασε σπα- νίας περιπτετείας. Ὄταν κατὰ τὸν τριακονταετῆ πόλεμον τῷ 1622, ἡ πόλις αὕτη ἥλωθη ὑπὸ τοῦ κόμητος δὲ Τιγύ, δούνη τῆς Βαυαρίας, δὲ εὐσε- βῆς Μαξιμιλιανός, ἐδωρήσατο τὴν βιβλιοθήκην ταύτην εἰς τὸν πάπαν Γρηγόριον Ι^{οντας}, διστις τὴν ἐπιποθέτησεν εἰς τὸ Βατικανόν. Ἐπὶ Δημοκρα- τίας, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γάλλων εἰς Ἰταλίαν, 38 χειρόγραφα, ἐλεκτὰ τῆς βιβλιοθήκης ταύτης, μετεφέρθησαν εἰς Παρισίους, ἀλλὰ τῷ 1815 ἀνηρτοπάγησαν καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸ Πανεπι- στήμιον τῆς Ἀιδελβέργης, οὗτοι δὲ ἔμειναν τὰ γερμανικὰ χειρόγραφα, περὶ τὰ 850, εἰς τὸ Βατικανόν.

Σημαντική καταστροφή βιβλίων έλαβε χώραν, φάνεται, ἐν Γαλλίᾳ περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης Αὐτοκρατορίας, ὥφενδος Παρισιοῦ βιβλιοπώλου, Μαρτίνου Μποσάν⁵. Ἡτοί ή ἐποχή, καθ⁶ ἦν ἡ Κυβέρνησις μόλις είχεν ἐπιτρέψει τὴν ἐλευθέραν εἰσαγωγὴν ἀποικιακῶν προϊόντων ἀντὶ ἔξαγωγῆς ἵσης ἀξίας γαλλικῶν ἐμπορευμάτων. «Εἶδομεν τότε, διηγεῖται ὁ Ἐδμόνδος Βερδέ, τὸν Μαρτίνον Μποσάν⁷ νὰ διανοηθῇ τοῦ ἔξης μοναδικοῦ στρατηγήματος. Μόνος ἡ ἐν συνεταιρισμῷ μετ' ἄλλων ἐφόρτων μεγίστας ποσότητας γαλλικῶν βιβλίων ἐπὶ πλοίων ἀποπλεόντων διὰ τὴν ἀντιπέραν ἀκτὴν τῆς Μάγχης, διαν δ' ἔφθανον ἐν τῷ μέσω τῆς θαλάσσης τὰ δέματα ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὰ πλοῖα ἔρθμανον μὲ σαβούρων ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐπέστρεφον ἐν Γαλλίᾳ πλήρῃ ἀποικιακῶν προϊόντων. Τὰ κέρδη ὑπερβαινον τὴν ἀπώλειαν τοῦ πρώτου φροτίου, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων ἦτο νὰ καταστραφῶσιν ἐπαφελῶς αἱ παλαιωμέναι ἐκ-

δόσεις, ἐκ τῶν δποίων ἔβριθον αἱ ἀποθῆκαι τῶν βιβλιοπωλείων, καὶ νὰ δοθῇ ζωὴ — ἔτι μεγαλείτερον ὠφέλημα — εἰς τὰς πολυαριθμους καὶ ἔξοχους ἀνατυπώσεις, αἵτινες προέκυψαν πανταχόθεν ὅταν ἥλθεν ἡ Παλινόρθωσις.

Άλλ' ὃν εἶνε αὐτὴ ἡ γνώμη τοῦ Ἐδμόνδου Βερδέ, δτι αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Μποσάνζ ἔσχον ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὰ βιβλία, δὲν μᾶς πληροφορεῖ ὅμως ὃν ὁ εὑψυης Παρισινὸς ἔμπιορος ἐφόρτωνεν ἐλλιπεῖς μόνον ἐκδόσεις καὶ ἀνένευ ἀξίας βιβλία. Αἱ δὲ «λαμπραὶ ἀνατυπώσεις» αἱ γενόμεναι μετὰ τὸ 1815 μᾶς ἀπεζημιώσαν ἄρα γε διὰ τὰς ἐκ τῶν ἀβαριῶν τούτων ἐπελθούσας ἀπωλείας; Ήδον ἡ ἀπορία.

* * *

^{οὐ}χι μικρὰς καταστροφάς ὑπέστησαν Ἑλληνικαὶ βιβλιοθήκαι, αἱ δὲ συνέπειαι ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν ἴστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἔργων, τὰ δποῖα περιέκλειον αἴτιαι, ὑπῆρξαν αἰσθητότεραι τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ δποῖα ἔσχον ἐπὶ τῶν νεωτέρων ἔρευνῶν αἱ ἀπώλειαι τῶν ξένων βιβλιοθηκῶν.

Είνε γνωστή ή κατηγορηματική ἀπάντησις, την ὅποιαν δι μουσουλμάνος προτιγός Ὁμάδος ἔδωκεν εἰς τὸν ὑπαρχηγόν του, ὅταν ή "Αλεξανδρεία ἡ λώθη τῷ 640 ὑπὸ τῶν ἀραβικῶν δοδῶν, ἐρωτήσαντα αὐτὸν τί ἔπειτε νὰ κάμη τὴν βιβλιοθήκην τῆς πόλεως ταῦτης: «Ἐάν δι, τι περιέχουν τὰ βιβλία ταῦτα περιλαμβάνεται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Θεοῦ (τὸ Κοράνιον) είνε ἀνωφελές νὰ ὑπάρχουν» — διεμήνυσεν εἰς τὸν ὑπαρχηγόν του Ἀμροῦ-μπέν· Ἀλᾶς δ Ὁμάδος. — «Ἐάν ἀπεναντίας τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἀντιτίθεται πρὸς τὸ Κοράνιον, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην τούτων. Διατάξατε λοιπὸν νὰ τὴν καταστρέψουν». Κατὰ συνέπειαν, μετὰ τὸν θρῦλον τοῦτον, δ Ἀμροῦ-μπέν· Ἀλᾶς διέταξε τὸ βιβλίον τοῦ Κοράνου ἀπό τὸ

Αλας οιεισε τα μηρια της περιθημου Αλεξανδρικης βιβλιοιθηκης να διαινεμηθωσιν εις τα δημοσια λουτρα της Ἀλεξανδρειας, δπου ἔγρησιμουποιηθησαν να διαιτηρησουν τὴν θέρμανσιν τῶν λουτρῶν τούτων ἐπὶ ἔξι μῆνας—καίτοι διχάρτης, χωρὶς ν' ἀναφέρωμεν τὴν περγαμηνήν, ἔαν συντελῇ διὰ νὰ ἀνάπτη τὸ πῦρ, δὲν εἶνε κατάλληλος δπως διαιτηρῇ τοῦτο. Διὰ τὴν ἀποδιδομένην δμως εἰς τὸν Ὁμάδο καταστροφὴν ταύτην, δ' Ἀλβέρτος Σίμῳ ἔχει σοβαρὰς ἀντιροήσεις, λέγων δτι ἡ βιβλιοιθηκη τῆς Ἀλεξανδρειας δὲν ὑπῆρχε τῷ 640, κατὰ τὴν ἄλωσιν δηλαδὴ τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τοῦ Ὁμάδο. Διότι τὸ ἐν τιμῆμα αὐτῆς, Ἰσχυρίζεται δτι εἶχε καῇ τῷ 47 τ. X. ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ τὸ ἔτερον τιμῆμα ἀπωλέσθη τετρακόσια ἑτη βραδύτερον, τῷ 390, ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Θεοφίλου, δστις θέλων νὰ καταργήσῃ τὴν εἰδωλολατρείαν ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς πατριαρχικῆς δικαιοδοσίας του καὶ λαβών ἀδειαν παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου νὰ κορηνίσῃ τὸν

* «Παναθήναια» 31 Ὁκτωβρίου.

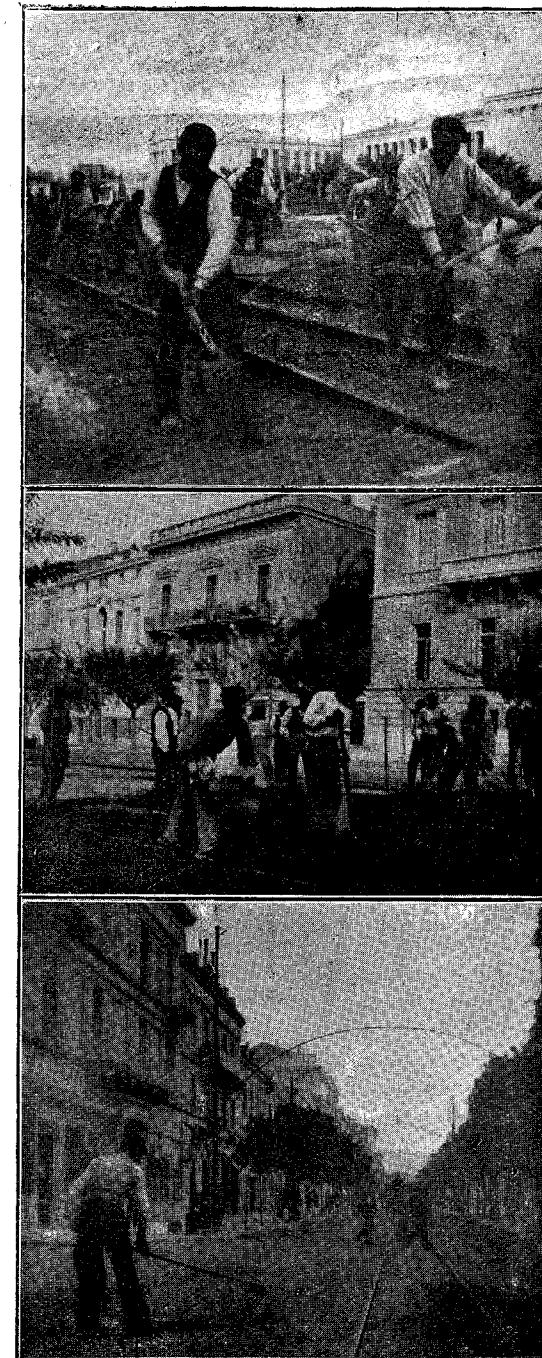
ναὸν τοῦ Σεράπιδος, ἐπινοπόλισε τὸ Σεραπεῖον καὶ τὰς ὑφισταμένας βιβλιοθήκας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ὑπαρχηγοῦ τοῦ Ὁμάρο, Ἀμροῦ-μπέν-Ἀλᾶς, δὲν εὑρίσκομεν λέξιν εἰς τοὺς συγχρόνους συγγραφεῖς, ἢ τις νὰ ἔπιτρέπῃ νὰ ὑποθέσωμεν, διὰ ἀνιψιόδημήν ἡ παραμικρότερά ἐν. Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκη, ἀφοῦ μεταξὺ ἄλλων λόγων, ἡ εἰδωλολατρικὴ φιλολογία καὶ φιλοσοφία ἐν τῷ μεταξὺ πανταχοῦ κατεδιχθησαν, εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκλεισε τὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν.

Διάσημος ἐπίσης μεταξὺ τῶν ἀρχαίων βιβλιοθηκῶν ἦτο καὶ ἡ ἐν Κνίδῳ, διότι ἐν αὐτῇ ἐσφύζοντο τὰ πλεῖστα τῶν ἱατρικῶν βιβλίων, ἐκ τῆς μελέτης τῶν δροίων λέγεται, διὰ ὀφελήθη ὁ Ἰπποκράτης. Ἀλλ' ἡ πολύτιμος αὐτῇ βιβλιοθήκη ἐπυρρολήθη κατόπιν ὑπὸ αὐτῶν τῶν ὅπαδῶν τοῦ μεγάλου τῆς ἀρχαίουτος ἱατροῦ ἐκ πείσματος, ἐπειδὴ οἱ Κνίδειοι δὲν ἔστερογον ν' ἀκολουθήσωσι τὰ δόγματα τοῦ ἐνδέξου διδασκάλου των. Ἐκ τῆς πυρρολήσεως ταύτης μεγάλη προέκυψε βλάβη εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην, διότι πολλαὶ ἄλλαι πολύτιμοι παρατηρήσεις τοῦ Ἑλλήνος ἱατροῦ ἀπωλέσθησαν ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ διὰ τοῦ ὀποῖς στηθμοσκοπία, ἵνα ἡ δόξα τῆς ἐφευρέσεως ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἰπποκράτην.

Οἱ πάπαις Γρηγόριος δὲ Μέγας (540—604), δὲ Αγιος Γρηγόριος, θεωρεῖται διὰ παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας μέγαν ἀριθμὸν ἀρχαίων ἔργων, κυρίως τοῦ Τίτου Λιβίου καὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν διὰ τοῦ Τίτου Λιβίου καὶ πρέπει τὸ δεχθῶμεν διὰ τὸν ἀπετόλμησεν αὐτὴν τὴν καταστροφήν, ἡτο διὸ πρὸς τοῦτο ἰκανώτατος, ἀνὴρ κρίνωμεν ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν, τὴν δροῖαν ἐπεδείνιν πρὸς τοὺς Ἑλλήνας συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Βασιλίσκου τῷ 477 ἐξερράγη πυρκαϊά, καταστρέψατα τὴν βιβλιοθήκην τὴν ἴδρυθεσαν ὑπὸ τοῦ νιοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Κωνσταντίου, καὶ περιέχουσαν 120 χιλιάδας τόμων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πυρκαϊάν ταύτην ἐν νέον ἐσχηματίσθη νέα αὐτοκρατορικὴ Βιβλιοθήκη «ἐν τῇ καλούμενῃ Βασιλικῇ, ἔγγιστα τῶν Χαλκοπρατίων» ὡς ἀναφέρει δὲ Ζωναράς, ἡτος ἥριθμοι 33,500 τόμους καὶ ἡτο τὸ κέντρον οἰκουμενικῆς Σχολῆς, ἵνα προΐστατο δὲ προέχων ἐν λόγοις «καλούμενος οἰκουμενικὸς διδάσκαλος, μετὰ δώδεκα ἑτέρων συνοικούντων ὑποδεεστέρων λογίων». Ἀλλὰ φαίνεται, διὰ τοῦτο τὴν βασιλευόντας βιβλιοθήκην, ὑπὸ κακῆς μοίρας διωκόμεναν, περιεπίπτον ἀπὸ σιμφροῦς εἰς σιμφρόν. Οἱ αὐτοκράτωρ Λέων δὲ Ἰσανδρος, δὲ Εἰκονοκλάστης, ἔχων ἀφροδιτὰς κατὰ τῶν διευθυντῶν τὴν βιβλιοθήκην ταύτην, οἵτινες δὲν ὑπεχώρουν εἰς τὰς ἴδεας καὶ ἀπαιτήσεις τον, διέταξε τῷ 726 τὴν πυρπόλησιν αὐτῆς, καύσας διοῦ βιβλία, βιβλιοθηκαρίους καὶ ἀντιγραφεῖς. Καὶ πάλιν διὼς ἀνιδρύθη νέα βασιλικὴ Βιβλιο-

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ ἀσφαλτόστρωσις τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου εἰς δύο εἰκόνας.

Οἱ διοικητικοὶ, διὸς Σταδίου — Φωτογρ. Θ. Θ.

Οἱ ιερώνυμοι Βογιατζῆς ἐν τῇ «περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ περὶ τῶν καθιδρυτῶν καὶ πρώτων αὐτῆς διδασκάλων» ἴστορικῇ διατριβῇ του, ὡς ἔξης γράφει περὶ τῆς καταστροφῆς, ἡν ὑπέστη ἡ βιβλιοθήκη τῆς Δημητσάνης κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα: «Χαρτίον δὲ πρὸς κατασκευὴν φυσεκίων ἦτο μεγίστη ἔλειψις καὶ δλως ὀδύνατος ἡ ἀλλαχόθεν προμήθεια αὐτοῦ.

«Πρὸς ἀναπλήρωσιν λοιπὸν τῆς ἄλλως ἀνοικονομήτου ἐλλείψεως ταύτης, ἢτις ἥθελε σβέσει τὰς πρώτας φλόγας τοῦ πυρὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ καταπάνει εἰς αὐτὰς τὰς ἀρχὰς της, ὡς τὴν τοῦ 1769, ὥφειλε νῦν ἡ Σχολή, ἢτις εἶχε παρασκευάσῃ τὸ καθ' ἓατὴν τὴν ἐπανάστασιν, νὰ προσφέρῃ τὸν μέγιστον ἔρανον, τὴν βιβλιοθήκην αὐτῆς, ἢτις διὰ τῶν ἕτη διηνεκῶν συλλογῶν τῶν πρώτων διδασκάλων καὶ μάλιστα τοῦ πρεσβυτερού Ἀγαπίου, περιερχομένου πάσας τῆς Ἐλλάδος καὶ Τουρκίας τὰς πόλεις καὶ μοναστήρια καὶ λαμβάνοντος πᾶν ἄξιον λόγου βιβλίου πρὸς πλουτισμὸν τῆς ἐν τῇ Πατρίδι Σχολῆς, διὰ τῶν προσφορῶν τοῦ Π. Πατρών Γερμανοῦ καὶ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ ἄλλων φιλομούσων Δημητσανιτῶν, παρεπιδημούντων εἰς τὰς μεγάλας τῆς Τουρκίας πόλεις καὶ διηνεκῶς πεμπόντων εἰς τὴν Σχολὴν βιβλία, εἰχεν ἥδη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ὅχι εὐκαταφρόντων ἀριθμὸν βιβλίων ἀρχαίων καὶ σπανίων ἐκδόσεων ἀπάντων τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων. Τὸ μέγιστον μέρος τῆς πολυτόμου ταύτης βιβλιοθήκης προσέφερεν ἡ Σχολὴ Δημητσάνης κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως πρὸς σωτηρίαν τῆς Πατρίδος. Ωστε μόλις διεσθῆσαν καὶ διετηρήθησαν περὶ τοὺς 1500 τόμοι. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἥθελε στερεότιμαι ἡ Σχολή, ἀνὴρ πρῶτη Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἔξωθεν χαρτίον». Εἶνε τῷρτη λυπτηρὰ ἡ ὑπενθύμισις τῆς καταστροφῆς ταύτης, ἀλλὰ ὑπεράνω τῆς θλιβερᾶς αὐτῆς ἀναμνήσεως τίθεται ἡ προσάρθρεια διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ Γένοντος. Τὰ βιβλία ταῦτα μετὰ 400 ἔτη ἐξεδικοῦντο τὴν ἔξοντωσιν τῶν ἀδελφῶν των, τῶν ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναρριπταὶν καὶ διασκορπισθέντων ὑπὸ τῶν στιφῶν τοῦ κατακτητοῦ κατὰ τὴν ἄλωσιν. Καὶ ἀφοῦ ἐπὶ αἰῶνας ἐφώτισαν καὶ ὑπεδαύλισαν ἐν τῷ κρυφῷ διὰ τῶν σελίδων των τὴν ἐπιβαλλομένην ἀποτίναξιν τοῦ βαρβαρικοῦ σκότους, ἐβρούντοφωνησαν ἥδη διὸ ἄλλου τρόπου τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ φιλελευθέρου πνεύματος.

Εἶνε ἵσως ἡ μόνη καταστροφὴ βιβλίων τὴν δροῖαν ἔξαγνιζει δὲ σκοπός.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ξιας ξαναδιάβασα την «Εύρωπην» του, την «Ηρό και Λέανδρον» με νέα πάντα απόλυτων της λεπτής τεχνον ἀφέλειαν τοῦ στίχου του ποὺ αλείνει μέσα του την ἐμορφιὰ τοῦ αἰσθήματος, τὴν ἐμορφιὰ τὴν περιγραφῆς, τὴν βαθεῖαν ἐντύπωσιν ὅλων τῶν ὁράσιων πραγμάτων. «Ἡ λέξις του, χρωματισμένη· ὅ στίχος του, χαραγμένος ἐπάνω σὲ μάρμαρον» δύο μὲ τέτοιον τρόπον, ποὺ δὲν ἡμπορεῖς νὰ ἔργησης τίποτε ἐπειδὴ τίποτε δὲν εἶναι ποὺ νὰ μὴν ἀφίνη μιᾶς ἥχω ἰδιαίτεραν, ἔνα ξεχωριστὸν θελγητὸν μεταξὺ παλαιᾶς καὶ νέας αἰσθητικῆς, κατὰ ποὺ μοιάζει σὰν αιγαίνων συναίσθημα τῆς ζωῆς. Τεχνοτροπία ποὺ μόνον καλλιτέχνης ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ γιὰ νὰ κινήσῃ, δι᾽ένα κόσμον τόσον μακροσμένον, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐποχῆς εἰς τὴν ὅποιαν ζώηνες ἐμεῖς, νὰ προσωρικό τὸ θέμα του εἰς τὴν αἰσθησίν μας χωρὶς νὰ την πληγώῃ μὲ ἐπίθετα καὶ ὄνομασίας ποὺ ἄλλοι ἐπίσης καλοὶ τεχνήις αἴτεχνως μετεχειρίσθησαν εἰς παρομοίας περιστάσεις.

Μόνον μὲ ἀνάλογα καλλιτεχνήματα θ' ἀποδούσιν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ τὸ λεπτότατον αὐτὸν ἔργον ἀπομένει διὰ τοὺς διάλογους ἐκλεκτούς, ποὺ στέκει στὴν πρωτοπορείαν ὁ κ. Μενάρδος.

KIMON MIXAHALIDES

ΜΟΥΣΙΚΗ

«Πανελλήνιον»: «Ἡ «Νυχτερίδα» τοῦ Στράους

ΟΠΩΣ τὸ φῶς παρακολουθεῖται ὑπὸ τῆς σκιᾶς, οὕτω καὶ αἱ τυχηροὶ ἐπιχειρήσεις παρακολουθοῦνται ὑπὸ τῆς μιμῆσεως. «Ἡ περουνίκη κατατλήκτικὴ ἐμπορικὴ-θεατρικὴ ἐπιχειρήσις καὶ ἐπιτυχία τῶν «Παναθηναϊῶν» ἔφερεν εἰς φῶς τὸν «Κινηματογράφον», ἢ δὲ ἐπιτυχίᾳ τῆς «Νίτονος» ἐνέβαλεν εἰς τὸν κ. Οἰκονόμου τὴν ἴδεων πρός ιδρουσιν θιάσους εἰδικοῦ δι' ὀπερέτας. «Ὁ ὑποφανόμενος, μὲ κάποιαν ὑπολανθάνουσαν ὑπερηφάνειαν διὰ καὶ εἰς τὰς δύο προμηνύμονευσίσας ἀρχικὰς ἐπιχειρήσεις ἡτο εἰς ἐπί τῶν πρωτεγρατῶν, ἐκφράζει τὴν χαράν του βλέπων νὰ εἰσέρχεται ἡδη ἡ ἔργασία αὐτῆς εἰς εὑρύτεραν πορείαν.

Ο κ. Οἰκονόμου μᾶς ἐπαρουσίασε τὴν πρώτην τοῦ θιάσου του μὲ τὴν «Νυχτερίδα» τοῦ Στράους. «Ἡ ἐκτέλεσις ἡτο μὲν τυπικῶς ἀψιγος ἀλλὰ δὲν ἡτο ζωντανή. Ἡ κ. Αλεξανδρού (Κυπαρίσση) ἔχει πράγματι ωραίαν φωνὴν τὴν πούλαν καὶ καρδιάς την ἀποδίδει τὴν προσωρινήν την πούλαν καὶ λάβει. «Ἔναν κατορθώσῃ καὶ συνδιάσῃ μίαν θιασαρχικὴν ἵκανοτηταν μὲ μίαν ἀπαραίτητον ψυχολογίαν τοῦ κοινοῦ, θὰ δινηθῇ ἀναμφιστήτης ἀγωγῆς τοὺς βαρύτερον πιεζομένους ἐκ τῆς φορολογίας. Θὰ είναι ἐπὶ τοῦ λόγου τούτου ὁ διάλογος ταπεινά, ἀξιαὶ να τ' ἀπαρνηθῶμε; Ποῦ είναι ἔνας ΕἼλλην Θεοβάντες νὰ μᾶς γελοιογραφήσῃ;

Ἄπο τοὺς ἄλλους ἡθοποιούς ἀξιοσημειώτος ἡτο ὁ καὶ μὲ μιὰν ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

δοποῖσον ἡ μαρούλη πείζει τῆς παρέχει πολλὰ ἔχεγγυα κ. Παπαϊωάννου, ὃ δοτοῖς ἔπαιξε ἀρκετά καλά, ἀλλὰ καὶ μιὰς ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ ἀριθμὸν μέρος. «Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπωριδήποτε εἰς τὰς ἀπατήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξι εἰς τὸ τρα-

Εις τὸ ὄδειον ἡ πρώτη ἐφετινὴ ἀπογευματινὴ συν-
ανία τῶν κ. κ. Βασενχόβεν, Μπουστέντονι καὶ τῆς
Δος Λούλας Κρέμερ ἔχαιρετοσθη μὲ καταληκτικήν
ὅλως συρροήν κόσμου, ἀπὸ πολλοῦ διψόντος κάθαρσον
διὰ τὰς ποικίλας καλλιτεχνικάς ἐριννύας, αἵτινες τὸν
περικυκλοῦν ἐνίστε.

Ίδον μερικαὶ ἀποφάσεις τοῦ Διεθνοῦς Συνεδρίου
τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας τὸ δόποιον ἔγεινε τὸν
περισσόν μῆνα εἰς τὸ Βερολίνον:

Διάρκεια τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας 50 ἔτη. Τὰ ἴδια
δικαιώματα πεντηκονταετοῦς ἰδιοκτησίας θά ἔχον
οἱ συγγραφεῖς καὶ διὰ τὰς μεταφράσεις τῶν ἔργων των.

Καταργοῦνται ὅλαι αἱ διατυπώσεις οἱ δόποιαι ἔχονται
ζοντο ἔας τάφω πρὸς προστασίαν ἐνὸς ἔργου.

Τὴν προστασίαν τοῦ διεθνοῦς νόμου θὰ ἔχουν εἰς τὸ
μέλλον καὶ τὰ πολιτικά ἀρχαὶ ὁ ἀρθρογράφος θὰ
πληρώνεται καὶ ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας αἱ δόποιαι ἀνάδη-
μοσιεύονται ἡ μεταφράσιον τὸ ὄρθρον του.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΩΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»
— ἀδείᾳ τοῦ 'Υπουργείου —

Ἐκ προηγούμενων εἰσφορᾶν Δραχ. 2.269.40

Τὸ ἀπαιτούμενον ὀλίκον ποσὸν εἶναι 3,500
περίπου. Υπολείπονται περὶ τὰς 1,500. Καὶ τὸ

ὑπενθυμίζομεν εἰς δλους. "Ολοὶ ἔξησον καὶ ζοῦν
μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν
«Παναθηναίων», δόδος Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τὸ Χελιδόνι δρᾶμα ὑπὸ Παύλου Νιφάνα. Ἐκδοσις
«Παναθηναίων» δρ. φρ. 2. Διὰ τὸν συνδρομητὰς τῶν
«Παναθηναίων» δρ. φρ. 1. Τυπογραφεῖον «Εστία»
Μάισνερ καὶ Καργαδούρη.

Κορφὴ ἀγάπη, δρᾶμα. Ἡ Εἰδοποίησις κωμῳδία,
Μανάλη Μαγκάκη. Ἀθῆναι δρ. 1.50.

Τὸ Μαρτύριον τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἡ Ἐθνικὴ
Ἰδέα ὑπὸ Δημ. Καλλιμάχου γραμματεῶς τοῦ Πατριαρ-
χείου Ἀλεξανδρείας. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἐλληνι-
σμοῦ» 1908.

Οδηγὸς τῆς Ελλάδος 1908-1909, ἔτος β', N.
Τγγλέον.

Rêves Païens par E. Psycho. Imp. de Vaugirard,
Paris.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

ΚΑΘΕ συνδρομητής τῶν «Παναθηναίων» δοποῖος
ἔγγραφει ΕΝΑ νέον συνδρομητὴν ἐτήσιον καὶ συν-
αποστέλλει τὸ τίμημα τῆς ἔγγραφῆς λαμβάνει ὡς
δῶρον ΟΚΤΩ δραχμῶν βιβλία ἐκ τοῦ κατωτέρῳ
καταλόγου.

Διατιμῶμεν χάριν εὐκολίας τὰ βιβλία τῆς Α' Σειρᾶς
πρὸς Δρ.—Φρ. 1 ἔκαστον καὶ τῆς Β' Σειρᾶς πρὸς 3.

Τὰ βιβλία θ' ἀποστέλλωνται ἐλεύθερα ταχυδρομ-
ικῶν τελῶν.

Ἄλλ' ἐπεὶ τῶν βιβλίων τοῦ καταλόγου μᾶς, ἀνα-
λαμβάνομεν ν' ἀποστείλωμεν δὲ τι δήποτε βιβλίον μᾶς
ξητηθῆ μὴ ὑπερβαίνον τὰς Δρ.—Φρ. 8 διὰ κάθε νέαν
ἔγγραφήν.

Κάθε συνδρομητής μας ἔχει βεβαίως ἓνα στενὸν
φύλον ἢ συγγενῆ φιλαναγώστην, διατεθειμένον νά
ὑποστηρίξῃ τὸ ἔργον ἐνὸς περιοδικοῦ. Αὔτὸν τὸν
φύλον ἢ συγγενῆ δὲς θελήσῃ νὰ τὸν ἔγγραφη εἰς τὰ
«Παναθηναία». «Ο, τι ξητοῦμεν ἀπὸ τοὺς συνδρο-
μητάς μας εἶναι ἔλαχιστον διὰ κάθε ἓναν χωριστά.
ΜΕΓΙΣΤΗ δικαίως θὰ ἦνται ἡ ἐκ τοῦ συνόλου ἐνίσχυσις
τῶν «Παναθηναίων».

Σ Ε Ι Ρ Α Α'

- X. Ἀννινος: Ἐδῶ κ' ἐκεῖ.
- Δ. Βικέλας: Λουκῆς Λάρας, διήγημα.
- N. Ἐπισκοπόπουλος: Ἔρημες ψυχές, δρᾶμα.
- Δ. Γρ. Καμπούρογλους: Mémoires du Prince N. Ypsilanti.
- K.M. Κωνσταντόπουλος: Ιστορία τῆς βυζαντ. τέχνης.
- Σπ. Λοβέρδος: Η Ἀγία Πόλις.
- M. Μαλακάσης: Η Κυρά τοῦ Πύργου, δρᾶμα.
- Γ. Μανογιάννης: Βυζαντ. τέχνη καὶ καλλιτέχναι.
- Σπύρος Μελᾶς: Ο Γυνίδος τοῦ Τσικιου, δρᾶμα.

Αντ. Μηλιαράκης: Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρ-
χαία Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Κίμων Μιχαηλίδης: Όμοια Κεφαλληνίας.
Παῦλος Νιφάνας: Σάν Ζωὴ καὶ σάν Παραμύθι.

Οσκαρ Ούάιλδ: Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία.
Σπυρίδων Παγανέλης: Αρχιτέκτων Μάρθας, δρᾶμα.

Κωστῆς Παλαμᾶς: Τέχνη καὶ Φρενοτάθεια.

Κ. Παπαρογόπουλος: Τοπογρικαὶ πραγματεῖαι.

Κώστας Παφορίτης: Απὸ τὴ Ζωὴ τοῦ Δειλινοῦ, διη-
γήματα.

I. Πολέμης: Εξουτικά, ποιήματα.

I. Πολυλᾶς: Η Φιλολογικὴ μας Γλῶσσα.

Γ. Στρατήγης: Τραγούδια τοῦ Σπιτιοῦ.
Ανδρέας Συγγρός: Απομνημονεύματα τόμος Α'.

Λεύκωμα «Παναθηναίων».
Πανηγυρικὸν τεῦχος «Εστίας»: Ολυμπ. Αγῶνες 1896.

Σπαρτιατικὸν Ήμερολόγιον: Ετος 1906.
» 1907.

Σ Ε Ι Ρ Α Β'

Δ. Βικέλας: Λουκῆς Λάρας ἔκδ. πολυτελής.

Γρηγόριος Ξενόπουλος: Μαργαρίτα Στέφα.
Διηγήματα Σειρᾶ Α'.

» » B'.
» » Γ'.
Τόμοι τῶν «Παναθηναίων» χαρτόδετοι 1ος, 2ος, 4ος,
6ος, 7ος, 8ος, 9ος, 11ος, 12ος.